

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS
FILOSOFIJOS IR KULTŪROS STUDIJŲ KATEDRA

Kultūros vadybos studijų programa

Kodas 61203S123

JUSTĖ MALECKAITĖ
BAKALAURO BAIGIAMASIS DARBAS

NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

Kaunas, 2010

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS

FILOSOFIJOS IR KULTŪROS STUDIJŲ KATEDRA

Kultūros vadybos studijų programa

Kodas 61203S123

JUSTĖ MALECKAITĖ
BAKALAURO BAIGIAMASIS DARBAS

NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE

Darbo vadovas _____

(parašas)

Lek. Jolanta Vilkevičiūtė

Bakalaurantas _____

(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas, 2010

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	5
LENTELIŲ IR SCHEMŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS	7
1. NUOTYKINIO TURIZMO SAMPRATA IR YPATUMAI	9
1.1 Turizmas	9
1.1.1 Turizmo apibrėžimas	9
1.1.2 Turizmo rūšys	10
1.1.3 Aktyvaus ir nuotykinio turizmo palyginimas.....	14
1.2 Nuotykinis turizmas.....	15
1.2.1 Samprata.....	15
1.2.2 Nuotykinio turizmo vadybiniai aspektai	18
1.3 Nuotykinio turizmo šakos	20
Nuotykinis turizmas yra skirstomas pagal toliau pateiktą schemą.	20
1.3.1 Banglenčių sportas (surfing)	20
1.3.2 Kaitavimas.....	21
1.3.3 Raftingas (plaukimas srauniomis upėmis) ir baidarės.....	23
1.3.4 Parasparniai	25
1.3.5 Oro balionai.....	26
1.3.6 Jodinėjimas.....	28
1.3.7. Orientacinis sportas	29
1.3.8 Safaris	30
1.4 Nuotykinio turizmo vystymasis Lietuvoje	31
2. NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE: TYRIMO PROGRAMA....	35
2.1 Tyrimo metodologija	35
2.2 Tyrimo organizavimas	37
3. NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE: TYRIMO PRISTATYMAS	
.....	39
3.1 Lietuvoje organizuojamos nuotykinės veiklos charakteristikos	39
3.2 Nuotykinės veiklos organizacijų bendradarbiavimo svarba.....	41
3.3 Sėkmingo nuotykinio turizmo vystymo prielaidos.....	42

3.4 Nuotykinio turizmo vystymo kliūtys	44
3.5 Nuotykinio turizmo veiklos priemonių tobulinimo galimybės.....	46
3.6 Nuotykinio turizmo organizacijų veiklos reklamavimo būdai.....	47
3.7 Nuotykinio turizmo organizacijų tarpusavio palyginimas	48
3.8 Nuotykinio turizmo vystymo perspektyvos	49
IŠVADOS	51
SUMMARY	52
LITERATŪRA.....	53
1 PRIEDAS	55

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

LR – Lietuvos Respublika

LKS – Lietuvos keliautojų sąjunga

TIC – turistų informacijos centras

LOSF – Lietuvos orientacinio sporto federacija

LTIS – Lietuvos turistų informacinė svetainė

LKKA – Lietuvos kūno kultūros akademija

LENTELIŲ IR SCHEMŲ SĄRAŠAS

Lentelės:

1 lentelė Turizmo apibrėžimai	9
2 lentelė Nuotykinio turizmo apibrėžimai.....	12
3 lentelė Aktyvaus ir nuotykinio turizmo palyginimas	14
4 lentelė Nuotykių charakteristikos	15
5 lentelė Nuotykių kategorijų pavyzdžiai	16
6 lentelė Nuotykių kategorijų grupavimas	17
7 lentelė Nuotykinio turizmo šakų Lietuvoje pasiūla.....	33
8 lentelė Tyrimo respondentų atstovaujamos organizacijos	Error! Bookmark not defined.

Schemas:

1 schema Nuotykinio turizmo rūšys.....	20
---	----

IVADAS

Apie 1960-tuosius metus turizmo kultūra jau galėjo būti įvardijama kaip pakankamai reikšmingas ekonomikos komponentas daugelyje šalių, o paties turizmo kompleksiskumas tolydžio augo ir apie 1980-tuosius turizmo rinkoje buvo pasiūloma vis daugiau jo formų bei rūšių. Tikslesnis laikas yra sunkiai apibrėžiamas, tačiau maždaug tuo metu naujosios vidurinėsios klasės atstovams to, ką siūlė masinis turizmas ėmė nebeužtekti, ir taip ėmė formuotis vadinami naujieji turistai, kurie siekė, kad jų laisvalaikis būtų užpildytas vertingesniais potyriais ir tuomet išryškėjo keli naujojo turizmo tipai: kultūrinis, ekoturizmas, nuotykinis turizmas ir atrakcionų parkai bei gigantiški prekybos centrai. Sulig didesniu reklamu turizmui ėmė keistis ir paties turistų natūra: turistinės veiklos požiūriu keliautojas tapo ir šaltiniu ir objektu, o numatant turistų potyrius, naujosios turizmo formos ėmė teikti galimybes įjungti visus žmogaus pojūčius, taip, kad patyrimai apimtų daugiafunkcinę laisvalaikio veiklą (Swarbrooke, 2002).

Vis dėlto pripažįstama, kad daugelyje pasaulio šalių senosios ir naujosios turizmo formos egzistuoja greta, nes turizmo marketingo specialistai sureagavo į šį vidurinių klasių turizmo vartojimo paklausos pasikeitimą ir surado būdus praturtinti tuos pačius masiniam vartojimui skirtus kelionių paketus naujų potyrių ir išgyvenimų teikiančiais užsiėmimais.

Darbo *aktualumas*. Praktikoje nuotykinis turizmas Lietuvoje vis dar nenoriai išskiriamas kaip individuali šaka, nes nėra pakankamai aiškiai apibrėžtas. Neskaitant to, ši veikla yra ne tik entuziastingai vykdoma jau ilgą laiką, bet ir sėkmingai plėtojama, tačiau vadinama skirtingais pavadinimais – aktyviu poilsiu, ekstremalia veikla ar tiesiog vietiniu turizmu.

Sėkmingam veiklos vystymui esminiai varikliai yra entuziastingos ir suinteresuotos klubų komandos ir efektyvus finansų pritraukimas. Tačiau tam, kad būtų pasiekta ir viena ir kita, svarbu, kad būtų suformuota konkreti nuotykinio turizmo samprata ir aiški jo nauda.

Darbo *objektas* – nuotykinis turizmas. Jis apibrėžiamas kaip nuotykinė turistinė veikla, apimanti fizinį aktyvumą, sąlytį su gamta ir/ar kultūrinį pokytį.

Šio darbo *tikslas* - nustatyti, kiek išvystytas nuotykinio turizmo verslas Lietuvoje ir kokios yra šios srities vystymo galimybės ir perspektyvos. Darbo uždaviniai:

- Aptarti turizmo turizmo sampratą ir jo rūšis;
- Nustatyti, kaip apibrėžiamas nuotykinis turizmas;
- Aptarti pagrindines nuotykinio turizmo šakas;
- Įvertinti nuotykinio turizmo pasiūlą Lietuvoje;

- Įvertinti nuotykinio turizmo Lietuvoje plėtojimo perspektyvas.

Darbo metodai: literatūros analizė, kokybinis tyrimas, lyginamasis duomenų metodas.

Darbo struktūra:

- Pirmoje dalyje, atlikus literatūros analizę apibrėžiama nuotykinio turizmo samprata, išskiriamos nuotykinio turizmo pagrindinės veiklos rūšys, apžvelgiama šios veiklos pasiūla.
- Antroje dalyje pristatoma tyrimo metodologija.
- Trečioje dalyje pristatomi tyrimo metu gauti duomenys ir jų analizė.

Literatūros apžvalga. Teorinėje darbo dalyje naudota literatūra, nagrinėjanti turizmą bendrai, nišines, alternatyvias turizmo formas, taip pat vadybinius turizmo aspektus. Kadangi lietuviška medžiaga apie alternatyvias turizmo formas dar nėra parengta, remtasi užsienio autorių darbais. Nuotykinis turizmas yra augantis ir besiplečiantis reiškinys, todėl akademinuose šaltiniuose esanti informacija, siekiant gilesnio praktinio pažinimo, nėra pakankama. Dėl šios priežasties didelė dalis naudotų šaltinių yra per internetinę prieigą. Tai taip pat yra ir pačių nuotykinės veiklos organizatorių pagrindinis būdas sekti aktualijas ir būti matomiems. Taigi ir pati nuotykinio turizmo samprata, pateikiama šiame darbe yra ne tiek teisinė (nes tokia dar neparengta), kiek praktinė.

1. NUOTYKINIO TURIZMO SAMPRATA IR YPATUMAI

1.1 Turizmas

1.1.1 Turizmo apibrėžimas

1 lentelė

Turizmo apibrėžimai

<i>Grecevičius P. et al.(2002)</i>	Turizmas – tai viena efektyviausių žmogaus rekreacinių poreikių tenkinimo priemonių. Turizmo prigimtis taip pat sietina su noru pažinti aplinką, gauti naujus potyrius; tai gamtinis, kultūrinis, politinis ir socialinis reiškinys.
<i>Pasaulio turizmo organizacija (1981)</i>	Turizmas – tai viena iš aktyvaus poilsio rūšių, kelionės, siekiant susipažinti su vienais ar kitais rajonais, šalimis; kelionės dažnai derinamos su sportu.
<i>Lietuvos Respublikos turizmo įstatymas (1998)</i>	Turizmas – tai tikslinga žmonių veikla, susijusi su kelione ir laikinu buvimu už nuolatinės gyvenamosios vietos ribų ne ilgiau kaip vienerius metus, jei ši veikla nėra mokymasis ar mokamas darbas lankomoje vietoje.
<i>Pasaulio turizmo organizacija</i>	Turizmas – tai visos kelionių, ekskursijų rūšys, kai asmuo palieka savo darbo ir gyvenimo vietą ilgiau nei vieną parą ir trumpiau nei vienerius metus, ir kai išvykos tikslas nėra samdoma, apmokama veikla.

Šiuo metu turizmui apibrėžti tikslingiausia būtų vartoti PTO pateiktą naujesnį apibrėžimą arba remtis Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymu (lentelė Nr.1), nes jie tiksliausiai apibūdina, koks asmuo gali būti laikomas turistu. Anksčiau šios organizacijos pateiktame apibrėžime akcentuojama, kad turizmas apima keliones ir ekskursijas, o Grecevičiaus pateiktame apibrėžime turizmas taip pat siejamas su poilsiu, tačiau šiuose apibrėžimuose nėra konkrečių sąlygų, leidžiančių tiksliau apibūdinti keliautoją. Bendra tendencija visuose apibrėžimuose – turizmas turi tenkinti žmogaus rekreacinius poreikius, jis nesietinas su darbu.

Turizmo procesui būdingi tokie aspektai, kurie suteikia naudą pačiam keliautojui - tai kelionės, kai patiriamas malonumas matant naujus, įdomius, gražius vaizdus, kraštovaizdžius, susipažįstama su

kitų šalių ir vietovių žmonių kultūra, gyvenimu, istorija, tradicijomis, architektūra; rekreacinės veiklos, kuomet keliaujant atgaunamos jėgos, sportuojama, bendraujama, gydomasi, pramogaujama; taip pat tai yra nuotykių, kai patiriamos teigiamos emocijos, stiprinama valia ir fizinės galios, patikrinamos žmogaus galimybės ekstremaliomis sąlygomis, siekiami nepasiekti objektai. Šalia to, ką gauna keliautojas, turizmo procesas taip pat apima ir tų pačių keliautojų poveikį gamtinei, socialinei, ekonominei aplinkai; tai galimybė gerinti aplinką, stiprinti vietovių kultūrinį identitetą, gerinti ekonominį lygį; taip pat ūkinės veiklos sritis, verslas bei galimybė papildyti biudžetą.

Pagal Lietuvos Respublikos įstatymą, turizmo paslauga - tai fizinių ir juridinių asmenų veikla, kuria tenkinami turistų kelionės organizavimo, apgyvendinimo, maitinimo, vežimo, informacijos, pramogų ir kiti poreikiai. Turistas įstatyme apibrėžiamas kaip fizinis asmuo, kuris pažintiniais, profesiniais-dalykiniais, etniniais, kultūriniais, rekreaciniais, sveikatingumo, religiniais ar specialiais tikslais keliauja po šalį ar į kitas šalis ir apsistoja bent vienai nakvynei, tačiau ne ilgiau kaip vienerius metus už savo nuolatinės gyvenamosios vietos ribų, jei ši veikla nėra mokymasis ar apmokamas darbas lankomoje vietovėje. Turizmo paslaugų rūšys:

- kelionės organizavimo paslaugos;
- turizmo informacijos paslaugos;
- apgyvendinimo paslaugos;
- vežimo, maitinimo, pramogų ir kitos turizmo paslaugos (ibid).

Turizmo produktas – tai prekių ir paslaugų sistema, tenkinanti turisto poreikius kelionės metu. Jis susideda iš trijų dalių: kelionės, turistinių ekskursinių paslaugų ir prekių. Patekęs į rinką, jis įgauna turistinės pasiūlos išraišką ir turi atitikti turistų poreikius ne tik savo visuma, bet ir atskirais komponentais. Turistinė paslauga gali būti nupirkta ir naudojama tik jos sukūrimo vietoje ir negali būti kaupiama. Turistinis produktas yra kompleksiškas, dažniausiai apimantis savyje kelias tarpusavyje suderintas paslaugas. Turizmo produktas kaip prekė charakterizuojamas vartotojiška nauda ar gebėjimu tenkinti tam tikrus žmogaus rekreacinius poreikius.

1.1.2 Turizmo rūšys

Geografiniu požiūriu jis skirstomas į atvykstatamąjį, išvykstatamąjį ir vietinį:

- Vietinis turizmas apima šalies gyventojus, keliaujančius gyvenamoje šalyje;
- Atvykstamasis turizmas apima kitos šalies gyventojus, keliaujančius kitoje šalyje
- Išvykstamasis turizmas apima šalies gyventojus, keliaujančius kitoje šalyje.

Pagrindinis kelionių klasifikavimo kriterijus yra kelionės tikslas. Tai yra motyvacinis faktorius, kuris nurodo dominuojantį motyvą, paskatinusį turistą leisti į kelionę, ir pagal tai turizmas skirstomas į tokias rūšis: verslo turizmas, laisvalaikio ir pramogų turizmas, pažintinis kultūrinis turizmas, sportinis, kaimo bei gydomasis turizmas.

Egzistuoja ir kiti turizmo klasifikavimo kriterijai: turistų skaičius, kelionės trukmė, metų laikai, keliavimo būdas ir transporto priemonė, teritorija bei renginių specializacija.

Neskaitant aukščiau nurodytų pagrindinių turizmo rūšių, pažymėtina, jog sparčiai vystosi ir auga kitos – *alternatyviojo arba nišinio turizmo rūšys*, tokios kaip ekoturizmas, ekstremalusis turizmas bei nuotykinis turizmas.

Numatyti naujų turizmo formų tendencijas padeda turistų tipologijos pagal asmenybę bei gyvenimo būdą ar motyvaciją (Gratton, 1990; Cooper, 1998; Schott, 2002), tačiau pagrindiniai turistų pažiūrų pokyčiai pateikiami tokie:

- Augantis turizmo vartotojų individualumo siekis;
- Teikiama pirmenybė spontaniškumui bei neformalumui;
- Siekis naudotis visais pojūčiais dėl asmeninės gerovės;
- Siekis įvesti technologijas į vartojimo procesą;
- Tuo pačiu tikslu išskirti potyrių tipai pagal keliavimo motyvus ir veiklą;
- Nauji potyriai (susiję su pažinimu);
- Smagūs ir malonūs potyriai (kultūrinė veikla, sportas, kita aktyvi veikla);
- Judėjimo potyriai (aktyvus poilsis);
- Gamtos potyriai (pasivaikščiojimai, akcentuojant kraštovaizdžio svarbą).

Ekoturizmas (ekologinis turizmas, atsakingas turizmas) yra aplinkai ir visuomenei atsakingo turizmo rūšis, kai keliautojai gerbia ir tausoja vietinius resursus, gamtą, ekonomiką, visuomenę bei kultūrą (Tarptautinė ekoturizmo bendrija, TIES, 1990).

Aktyvus (aktyvaus laisvalaikio) turizmas siejamas su populiariomis aktyvaus poilsio rūšimis, tokiomis kaip dviračių sportas, šuoliai su guma, slidinėjimas, alpinizmas ir kitomis (Weisinger, Bandalos, 1995).

Ekstremalus turizmas – tai nišinė turizmo forma, kurios esmė – kelionės į pavojingas vietas arba pavojingų veiksmų atlikimas. Ekstremalus turizmas siejamas su ekstremaliu sportu, jis apima tam tikrą rizikos faktorių ir reikalauja specialaus dalyvio pasirengimo (Weaver, 2006).

Ekstremalaus, aktyvaus turizmo bei ekoturizmo sąvokų sąveikoje išryškėja nuotykinio turizmo samprata, kuri taip pat gali apimti ir pakankamai ekstremalų poilsį, tačiau čia akcentuojamas svarbiausias motyvas renkantis tokio pobūdžio turizmą – siekis patirti išgyvenimus, atskiriančius turistą nuo jo kasdienio komforto ir suteikiančius kitokios būsenos pojūtį, taip pat būtinas sąlytis su gamta ar net kitokia kultūra, siekiama autentiškumo pojūčio.

Nuotykinio turizmo atsiradimo prielaidomis galima būtų laikyti masinio turizmo apogėjų, kada turistai, ieškantys naujovių, nuotykių ir netikėtumų ėmė bodėtis standartizuotomis kelionėmis, o taip pat ir masinio vartotojiškumo viršūnę, kurios suteiktas komfortas ėmė kelti nuobodulį. Praėjusio amžiaus pabaigoje vis labiau imta naudotis vadinamomis *do-it-yourself* turistinėmis paslaugomis, o tai savo ruožtu suteikė akstiną populiarėti individualioms kelionėms, siekiant patirti kuo daugiau nuotykių, galbūt net rizikingų.

Nuotykinis turizmas pasižymi didele galimybių įvairove, todėl pats šios rūšies apibrėžimas labiausiai priklauso nuo dalyvio asmeninių bruožų ir lūkesčių. Nuotykių lygmuo gali būti paremtas asmeniniu rizikos jausmo suvokimu ir apskritai individualiu supratimu apie nuotykinį keliavimą - šis supratimas savo ruožtu yra nulemtas asmeninės patirties keliaujant bei užsiimant nuotykiu veikla.

2 lentelė

Nuotykinio turizmo apibrėžimai

Autorius	Nuotykinio turizmo apibrėžimas
Swarbrooke, 2003	Gali būti išskiriama dešimt esminių nuotykių bruožų (žr. lentelę nr.3), kurie, derėdami tarpusavyje, sukuria asmeninius individo lūkesčius nuotykiniam turizmui. Kaip tik dėl šių bruožų derėjimo variacijų tampa sudėtinga apibendrinti nuotykinį turizmą bendrąja prasme.
Mintel, 2001	Tai laisvalaikio veikla, kuri vyksta neįprastoje, egzotiškoje, tolimoje ar laukinėje aplinkoje. Ši veikla turėtų būti siejama su dalyvių aktyvia veikla, daugiausiai lauke, tikintis patirti skirtingo lygmens riziką, jaudulį ar poilsį, o taip pat išbandyti save neįprastomis aplinkybėmis. Labiausiai ji turėtų būti siejama su civilizacijos nepalietų žemės kampelių tyrinėjimu ir asmeniniais iššūkiais.
Nuotykių kelionių prekybos asociacija	Nuotykiu veikla gali būti laikoma bet kuri turistinė veikla, apimanti bent du iš trijų komponentų: fizinė veikla, kultūrinis pokytis ir sąlytis su gamta. Pagrindinė nuotykinio turizmo idėja yra ta, kad jo dalyviai skatinami palikti įprastą savo komforto aplinką. Tokia

(ATTA, JAV)	būsena pasiekama patiriant kultūrinį šoką arba atliekant veiksmus, reikalaujančius ženklesnių fizinių pastangų ir patiriant tam tikrą laipsnį tikros ar susikurtos rizikos ir fizinių pavojų.
Weissinger, Bandalos, 1995	Nuotykinėje veikloje svarbiausias yra vienas iš keturių laisvalaikio motyvacijos skalės komponentų - tai iššūkis, charakterizuojamas kaip tendencija siekti tokių kelionių ir laisvalaikio potyrių, kurie praplėstų asmenybės ribas ir suteiktų neįprastų situacijų patirtį.

Nuotykinis turizmas gali būti apibrėžiamas labai skirtingai (lentelė Nr.2), tačiau pagrindiniai elementai yra laisvalaikis, gamta ir fizinė veikla, daugeliu atvejų iššaukianti asmeninės rizikos atsiradimą. Skirtinguose apibrėžimuose akcentuojami skirtingi nuotykinės veiklos komponentai, minėti aukščiau, ir jų skirtinga svarba užsiimant nuotykiine veikla; tačiau bendra tendencija yra tokia, jog laukiamas rezultatas iš nuotykinės veiklos yra susijęs su asmeninėmis pergalėmis, susijusiomis su pavojaus baimės, atsiradusios neįprastoje aplinkoje, nugalėjimu. Lietuvos Respublikos Turizmo įstatymas nuotykinio turizmo sampratos nepateikia.

Kadangi atskiros nuotykinio turizmo rūšys taip pat priskiriamos tiek aktyviam turizmui, tiek ekstremaliam poilsui, o drauge ir šie terminai nėra aiškiai atskiriami, tam tikrais aspektais bus nagrinėjamos ir minėtos turizmo sritys.

Šiuolaikinėje visuomenėje sąvoka „lauko nuotykis“ (*outdoor activity*) yra suprantama kaip poilsinė ar edukacinė veikla, kuri yra jaudinanti ir susijusi su asmeniais iššūkiais. Tai laisvalaikio veikla, sukelianti fizinį pavojų, tuo pačiu praplečianti rizikos ribas. Lauko poilsio programoms populiarėjant, imta siūlyti įvairios mokymo įrangos bei saugesnių pakaitalų, kad būtų galima naudoti masiškai – tai laipiojimo sienos, imituojančios laipiojimą uolomis, įrangos nuoma, kursai bei žygių programos.

Pagrindinė tendencija organizacijose, rengiančiose nuotykinės keliones yra tokia, kad jų nariai turi specializuotis konkrečioje veiklos rūšyje, ją mėgti ir būti tos srities profesionalu^{*}. Tik tada jų veikla pasiteisina tiek finansiškai, tiek organizacine prasme. Todėl, skirtingai nuo kitų turizmo formų, nuotykinio turizmo įmonė^{**} rinkdamasi specialistus, labiausiai kreipia dėmesį į jų patirtį, domėjimąsi

---

* kalbant apie tas organizacijas, kurios pačios rengia keliones, o ne perparduoda ar tik suorganizuoja, pavyzdžiui, raftingo užsiėmimus, integruotus į kelionę į Turkiją

** kalbant apie pasaulį, o Lietuvoje tai – daugiausiai profesionalų klubai, teikiantys paslaugas turistams ar mėgėjams

sritimi bei įgūdžius. Dažniausiai tokiose organizacijose būna siūlomi keli tam tikros rūšies užsiėmimų variantai, nuo vienkartinių nuotykių pradedantiesiems iki ištisos kelionės ar stovyklos su skirtinga programa.

Pradedant ar plėtojant nuotykinio turizmo verslą, būtinas detalus rinkos tyrimas ir analizė bei detalus verslo planas. Tokiam verslui populiarinti reikalingos marketingo priemonės, pabrėžiant išskirtines siūlomos paslaugos teikimo galimybes. Taip pat patariama bendradarbiauti su kitais nuotykinio turizmo paslaugų teikėjais tam, kad paslaugos būtų siūlomos kuo patraukliau.

1.1.3 Aktyvaus ir nuotykinio turizmo palyginimas

Pagrindiniai motyvai, renkantis aktyvų turizmą, yra jaudulio, pramogos ir adrenalino siekis. Tie patys potyriai išgyvenami ir renkantis nuotykinį poilsį. Taip pat abejais atvejais didžioji dalis veiklos apima asmeninę riziką ir pavojus. Nors abiemis turizmo formoms priskiriamos kai kurios tos pačios aktyvios veiklos rūšys, aktyvaus turizmo veiklai nebūtinai tiesioginis sąlytis su laukine gamta; ją gali pakeisti dirbtinai suformuota aplinka, todėl ši veikla lengviau institucionalizuojama. Pagrindinė paslaugos auditorija – paaugliai ir jaunimas. Nuotykinis turizmas, kaip jau minėta, savo ruožtu dažniausiai neatsiejamas nuo laukinės gamtos ir jos teikiamų galimybių.

3 lentelė

Aktyvaus ir nuotykinio turizmo palyginimas

	Aktyvus turizmas	Nuotykinis turizmas
Kelionės motyvai	Jaudulio, pramogų, adrenalino siekis	Jaudulio, naujų pojūčių, adrenalino bei asmeninių pergalių siekis
Aplinka	Gali būti gamta, gali būti dirbtinė aplinka	Sąlytis su gamta neatsiejamas nuo šios šakos koncepcijos
Amžius	Paaugliai ir jaunimas	Įvairus, dažniausiai jaunimas
Pagrindinės veiklos rūšys	Motosportas, slidinėjimas, plaukimas baidarėmis, dažasvydis, laipiojimas uolomis (tikromis ar dirbtinėmis).	Žygiai, kalnų sporto šakos, plaukimas banglente, safariai, sklandymas, orientacinis sportas.

Rizikos faktorius	Didelis	Daugelyje šakų – itin didelis
--------------------------	---------	-------------------------------

Šaltinis: Sung et al.

Abejose veiklose patiriami panašūs išgyvenimai, tačiau motyvacija nėra visiškai adekvati. Adrenalinas, jaudulys aktyviame turizme daugeliu atveju yra pagrindiniai motyvai, tuo tarpu nuotykinis turizmas siejamas su asmeninių pergalių siekimu, įvaldant gamtos stichijas („pakinkyti“ vėją sklendžiant su kaitais, pajusti sraunios upės tėkmės ritmą užsiimant raftingu).

1.2 Nuotykinis turizmas

1.2.1 Samprata

Suvokiant nuotyki kaip siekiamybę patirti išgyvenimus su netikėtumais, yra sudėtinga apibrėžti jį pagal kitus specifinius kriterijus. Tai taip pat leidžia suprasti, kad suplanuotas nuotykis negali būti laikomas visiškai tikru nuotykiu, ir taip pat kad suorganizuoto nuotyčio išpūdžiai gali neatitikti keliautojo lūkesčių. Nuotykinų kelionių koncepcijos suvokimą komplikuoja ir tai, kad paslaugos teikėjai turi įvertinti pageidaujamos rizikos lygmenį ir kartu užtikrinti būtiną saugumą, kurio nepaisymas būtų ne tik neatsakingumo apraiška, bet ir sukeltų finansinius ir teisinius nesklendumus. Tokia pusiausvyra tarp saugumo ir pageidaujamos rizikos yra sudėtingai pasiekama vien dėl anksčiau minėtų priežasčių – neadekvačios turistų patirties ir supratimo apie nuotykinę veiklą.

4 lentelė

Nuotyčio charakteristikos

1	Neaiškūs padariniai
2	Pavojus ir rizika
3	Iššūkis
4	Numatytas atpildas
5	Naujovės
6	Stimuliacija ir jaudulys
7	„Pabėgimas“ ir atradimas
8	Įsijautimas ir susitelkimas
9	Prieštaringos emocijos

Šaltinis: Ewert/Hollenhorst, 1994

Nuotykinis turizmas gali būti skirtingų lygmenų, kurie apima pavojaus ir rizikos laipsnį nuo labai žemo iki labai aukšto. Rizika yra vienas iš pačių pagrindinių faktorių siekiant nuotykių teikiamo

pasitenkinimo, todėl jos nebuvimas gali sumažinti norą dalyvauti tokioje veikloje. Būtent pagal rizikos laipsnį nuotykinę veiklą galima skirstyti į:

- „lengvają“
- „sunkiąją“.

„Lengvoji“ nuotykinė veikla yra mažai rizikinga ir ja gali užsiimti bet kuris fiziškai sveikas asmuo ir jam nebūtina turėti patirtį pasirinktoje srityje. Šios kategorijos pasirinkimo motyvai būtų labiau potyriai nei rizikos tikimybė. Kalbant apie „sunkiųjų“ nuotykius, reikia pažymėti, kad norintis jais užsiimti dalyvis turi turėti ankstesnės patirties, tam tikrą laipsnį kompetencijos, įgūdžių ir galimybę prisitaikyti prie netikėtų situacijų. Tačiau nors nuotykių ieškotojai vis labiau tikisi sudėtingų ir keliančių iššūkių situacijų, tai nebūtinai reiškia, jog siekiama kuo didesnio rizikos laipsnio užsiėmimuose (Ewert/Hollenhorst, 1994). Lentelėje Nr.5 išskiriamos tos nuotykinės veiklos rūšys, kurios gali būti laikomos pirminiais šaltiniais nagrinėjant nuotykių segmentus. Išanalizavus plačiausiai teikiamus nuotykinius užsiėmimus galima išskirti šešias tokios veiklos grupes (lentelė Nr.6).

5 lentelė

Nuotykių kategorijų pavyzdžiai

„Lengvajam“ nuotykių turizmui gali būti priskiriama:	„Sunkiajam“ nuotykių turizmui gali būti priskiriama:
Laukiniai safarijai džipais	Kopimas uolomis
Ilgai žygiai su palyda	Kalnų dviračių sportas
Kelionės dviračiais	Ilgų atstumų klajokliniai žygiai
Kelionės laivais	Sklandymas parasparniais
Mokymasis plaukti banglente	Slidžių sporto rūšys
Kempingai	Plaukimas kanojomis bei baidarėmis

Šaltinis: Sung et al. 2000

Lentelėje Nr.5 pateikiamos nuotykinio turizmo šakos, priskiriamos „lengvajam“ ir „sunkiajam“ nuotykiniam turizmui, daugumoje yra tos pačios kilmės (pvz. kelionės dviračiais ir kalnų dviračių sportas), tačiau skiriasi jų sudėtingumo laipsnis. Yra pagrindo manyti, jog asmuo, kartą išbandęs nuotykinę veiklą, kad ir paties lengviausio pobūdžio, norės ja užsiimti ir dažniau, tačiau smalsumas didės, o rizikos baimė mažės, taigi nuo „lengvosios“ nuotykinės veiklos jis pereis prie „sunkiosios“.

Lentelėje Nr.6 nurodytos nuotykių kategorijos implikuoja pagrindinius kelionių motyvus, dėl kurių renkama viena ar kita veiklos rūšis.

Nuotykių kategorijų grupavimas

„Švelni“ gamta
Rizikinga veikla
Nežinomybė
Didelis iššūkis
Laukinė gamta
Žiemos sniegas

Šaltinis: Sung *et al.* (2000)

Ketvirtoje lentelėje pateikti nuotykių kategorijų pavyzdžiai kai kuriais atvejais priklauso tai pačiai veiklos rūšiai, tačiau skiriasi jų sudėtingumo laipsnis, asmeninės rizikos bei pavojaus lygmuo (pavyzdžiui, skirtingo pobūdžio žygiai, kalnų sportas). Daugeliu atvejų asmuo, pradėjęs nuotykinę kelionę „lengvais“ užsiėmimais, yra linkęs vėliau pereiti prie „sudėtingesnių“, nes įgaunant patirties jo smalsumas bei atsparumas rizikos baimei vis laipsniškai didėja.

Taigi klasifikuojant nuotykinę veiklą gali būti išvedama įvairių užsiėmimų lygmenų, tačiau, kaip jau anksčiau minėta, tikroji jų koncepcija ir įvykdymas labiau priklauso nuo dalyvio bruožų ir lūkesčių nei nuo pasirinktos veiklos teorinio pobūdžio. Nuotykinis turizmas reiškia skirtingus dalykus skirtingoms dalyvių grupėms su skirtingu pageidautinos rizikos lygmeniu.

Iš vienos pusės nuotykinis turizmas atitinka nišinio, arba alternatyvaus turizmo koncepciją, nes traukia žmones su specifiniais pomėgiais, iš kitos pusės ši sritis vis labiau įgauna masinio turizmo požymių, aptartų įvade. Tačiau nuotykinio turizmo išskirtinumas yra tas, jog atliekant rizikingus veiksmus patiriamas jaudulys galiausiai priveda prie asmeninio laimėjimo nugalėjus pavojų. Ši keliavimo rūšis labiausiai siejama su daugiau ar mažiau laukine gamta ir minimalia civilizacijos įtaka. Asmeniniai potyriai gaunami metus iššūkį sau, o gamta yra fonas. Gamta diktuoja sąlygas, o žmogus pagal jas žaidžia. Gryniausi nuotykiškai patiriami peržengiant žmogaus fizinės jėgos ribas ir išgyvenant ekstremaliose situacijose (Swarbrooke, 2002).

Nuotykinio turizmo šakos, be anksčiau aptartų kategorijų, dar gali būti klasifikuojamos pagal rizikos faktorių:

- Vanduo: banglenčių sportas, kaitavimas, raftingas, vandens slidžių sportas, nardymas;
- Oras: oro balionai, parasparniai, parašiutai, laipiojimas uolomis, sklandymas;
- Greitis/žemė: safaris, jodinėjimas, orientacinis sportas.

Nuotykinis turizmas, kaip forma yra sąlyginai jauna ir vis dar populiarėjanti, todėl jai vystantis atsiranda vis įvairesnių jos rūšių. Dėl turizmu užsiimančių kompanijų veiklos, plėtros ir marketingo priemonių, dalis šių rūšių kartais ima prarasti pirminę savo reikšmę ir tampa labiau masiškomis nei ekstremaliomis. Todėl šiame darbe bus aptariamos daugiausia tos nuotykinio turizmo rūšys, kurios yra labiau nusistovėję pasaulio rinkoje, labiausiai atitinka šios turizmo formos koncepciją ar tos, kurios dėl įvairių gamtinių bei socio-kultūrinių priežasčių yra mėgiamos Lietuvoje.

1.2.2 Nuotykinio turizmo vadybiniai aspektai

Nuotykinis turizmas yra laikomas augančia ir besiplečiančia sritimi tiek Europoje, tiek pasaulyje. 2001 m. Mintel ataskaita rodo, kad Europoje nuotykinę veiklą apimančių paketų pardavimai siekia 25proc. bendrų paketų pardavimų. Taip pat nurodoma, kad be vidinių kelionių, bendra Europos nuotykinio turizmo rinka sudaro apie 443'000 kelionių per metus (2003). Turistai vis geriau pažįsta savo aplinką, didėja jų žinios apie keliautinas vietas, taip pat auga ir poreikis aktyviai leisti laisvalaikį, taigi smalsumas atrasti naujas vietas arba tų pačių vietovių naujas galimybes taip pat didėja, dėl to nuotykinis turizmas tampa vis paklausesnis. Nuotykinę veiklą galima suprasti kaip kontinuumą nuo „lengvojo“ iki „sunkiojo“ nuotykių, kuomet turistai, užsiimantis lengvesne nuotykiu, ima siekti vis sudėtingesnių ir rizikingesnių potyrių, nes jo smalsumas vis auga, o rizikos bei sunkių išbandymų baimė mažėja. Taip pat yra tikimybė, jog turistai pirmosioms nuotykinėms kelionėms pasirinkę specialistų organizuotą ir prižiūrimą veiklą, vėliau gali nuspręsti patys susiorganizuoti individualų nuotyki, priklausomai nuo įgytos patirties. Tačiau kitais kartais net ir patyręs keliautojas gali kreiptis pagalbos į specialistus, siekdamas dar gilesnių įgūdžių ir patirties. Pasitelkęs nuotykinio turizmo organizatorius, turistai bet kada gali grįžti į savo komforto zoną, o paties organizuotumo ir netikėtumo santykis gali būti derinamas.

Vadybiniai aspektai tokiose nišinėse srityse kaip nuotykinis turizmas yra labai skirtingi ir gali pasireikšti skirtingomis formomis. Tai gali priklausyti nuo pačių žmonių suvokimo apie tai, kas yra nuotykis apskritai, taip pat nuo jų lūkesčių iš nuotykinės veiklos ir jų pačių galimybių dalyvauti pasirinktoje veikloje. Reikia turėti omenyje, kad nuotykinėje veikloje tam tikri dalykai gali nepavykti ir pakrypti nepageidaujamai netikėta linkme. Šie nesklandumai gali būti skirtingo lygmens, tačiau gali turėti neigiamų pasekmių dalyviams. Kai kurie dalykai priklauso nuo organizatorių, kiti nepriklauso, tačiau pasekmės gali būti tiek paviršinės, tiek ir lemtingos. Todėl kelionės organizavimas turi būti atliekamas itin kompetentingų asmenų, kurie turi būti pasiruošę išspręsti tiek tikėtinus, tiek visiškai

netikėtus klausimus ir problemas, išskylančias veiklos metu. Turistai, savaime suprantama, tikisi tam tikro lygmens rizikos, tačiau patikėdami savo atostogų organizavimą specialistams, jie taip pat tikisi, kad toji rizika gali būti bent šiek tiek kontroliuojama, jei to reikalauja aplinkybės (Weaver, 2006).

Nuotykinio turizmo paslaugas teikiančioms organizacijoms keliami tokie reikalavimai:

- *Apsauga.* Didžioji dauguma nuotykinės veiklos yra iš principo pavojinga ir dėl to ji gali būti asmens sužeidimo ar net mirties arba nuosavybės nuostolių priežastimi. Bet kuri organizacija, užsiimanti tokių paslaugų teikimu, privalo pasirūpinti, net tik kad veikla būtų vykdoma saugiai, bet kad ir pati organizacija būtų apsaugota nuo pretenzijų dėl netekčių ar nuostolių, kuriuos patiria turistai. Be viso to, turi būti laikomasi sveikatos bei saugumo reikalavimų, taip pat rekomenduojama naudotis draudimo paslaugomis.
- *Treniravimas.* Apsaugos įgyvendinimas pradedamas užtikrinant, kad įmonės ar klubo personalas yra tinkamai paruoštas ir aprūpintas, kad galėtų prižiūrėti bei mokyti dalyvius atlikti norimą veiklą, ir kad naudojama įranga yra puikios būklės bet kuriuo veiklos atlikimo metu. Taip pat turi būti užtikrinama, jog visi dalyviai yra tinkamai paruošti naudotis įranga ir susipažinę su taisyklėmis, reglamentuojančiomis veiklą. Taisyklės savo ruožtu turi būti sudarytos taip, kad užtikrintų kuo didesnę saugumą dalyviams.
- *Teisiniai reikalavimai.* Prieš pradėdama užsiimti bet kurių nuotykinio turizmo paslaugų teikimu, organizacija turi išsiaiškinti specifinius teisinius reikalavimus, būdingus konkrečiai fizinei veiklai.
- *Draudimas.* Kompanijos veikla turi būti organizuojama taip, jog būtų maksimaliai išvengiama nepageidautinos rizikos, taip pat turi būti užtikrinta viešoji atsakomybė.

Kai kurie užsienio universitetai, tokie kaip Craven koledžas Didžiojoje Britanijoje, teikia išsilavinimą nuotykinio poilsio srityje su tikslu vystyti šios turizmo šakos verslą. Šis kursas apima ne tik specifinių veiklos rūšių treniravimo dalykus bet ir bazines žinias apie pagrindinius verslo vadybos dalykus. O nuotykinio turizmo verslas savo ruožtu skirstomas pagal klientūrą: gali būti arba aptarnaujami turistai, arba ruošiami žmonės, norintys gyventi aktyviai nuolat (nuotykių ieškotojų klubai).

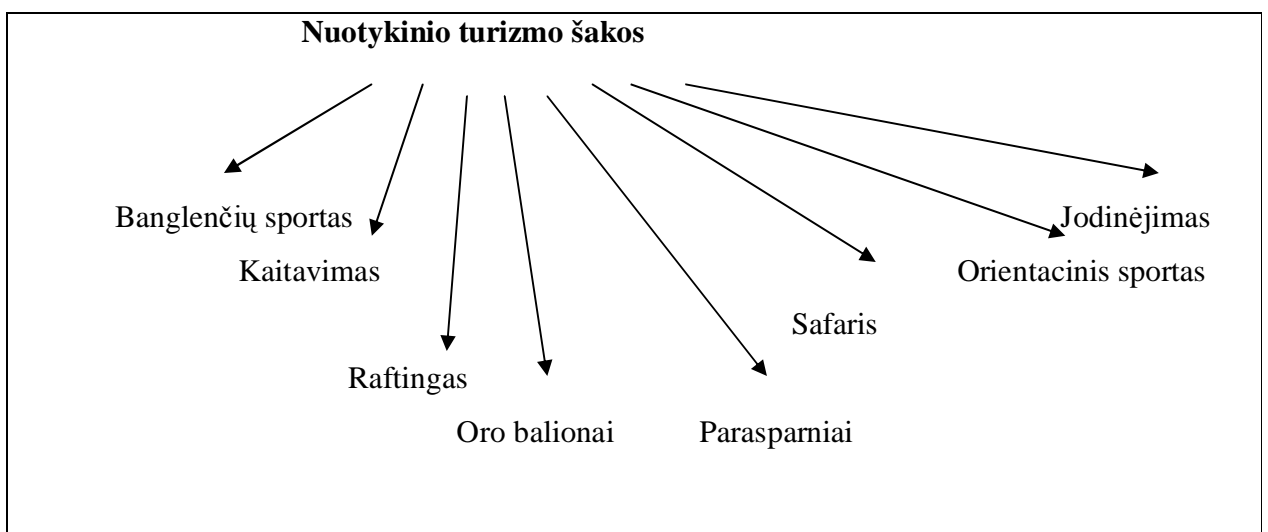
Neskaitant nuotykinio turizmo populiarumo ir skatinimo pasaulyje, Lietuvoje ši sritis dar labai nenoriai pripažįstama kaip savarankiška, juolab kad daugeliu atveju ji neatskiriama nuo kitų alternatyvių turizmo rūšių – ekoturizmo, aktyvaus bei ekstremalaus. Todėl tikėtina, kad profesionalių nuotykinio turizmo rengėjų mokymas taps aktualus tuomet, kai ši turizmo rūšis įgis bent kiek

oficialesnį statusą. Šiuo metu tenka įvertinti bent tai, kad Lietuvoje yra nemažai profesionalų, įvaldžiusių atskiras nuotykinį veiklas, kurios yra nuotykinio turizmo komponentai (vandens sportininkai, alpinistai, jėgos aitvarų sportininkai ekstremalai).

1.3 Nuotykinio turizmo šakos

Nuotykinis turizmas yra skirstomas pagal toliau pateiktą schemą.

Schema Nr.1.

Šaltinis: Swarbrooke

1.3.1 Banglenčių sportas (surfing)

Banglenčių sportas – tai angliško žodžio „surfing“ lietuviškas atitikmuo, kuris savo bendrąja reikšme apima bet kurį vandens paviršiaus sportą, kurio esmė yra išgauti slydimo vandeniui greitį judant žemyn banga. Dažniausiai terminas naudojamas apibrėžti banglentininkų veiklą, kuomet jie „gaudo“ kuo didesnes bangas (dažniausiai vandenyne) ir taip išgyvena kuo ekstremalesnius potyrius. Tačiau į šį terminą taip pat įeina ir kitos banglenčių sporto atmainos: plaukimas jūroje baidarėmis, kaitavimas, bei atskiros plaukimo banglentėmis technikos, dažniausiai reikalaujančios taip pat ir skirtingos įrangos bei įgūdžių.

Banglenčių sportas buvo pagrindinė senosios Polinezijos kultūros dalis, o polineziečių vadas būdavo labiausiai įgudęs banglentininkas, naudodavęs pačią geriausią lentą iš patvariausio medžio. Be

to, valdančiajai klasei priklausydavo kokybiškiausios lentos ir geriausi paplūdimiai, kuriuose paprasti bendruomenės nariai nebūdavo pageidaujami, nebent sugebėdavo įrodyti savo nepaprastą meistriškumą slystant ant labai sunkių lentų. Banglenčių sportas išsiskverbė labai giliai į polinezietiškąjį visuomenės gyvenimą, įskaitant religiją ir mitologiją, o polineziečių vadai demonstruodavo ir įtvirtindavo savo autoritetą rodydami savo įgudžius banglenčių sporte. Banglenčių sportas kaip veikla europiečių pirmąkart buvo užfiksuotas *Delfino* įgulos narių 1767m. Taityje. Vėliau apie šią veiklą rašė leitenantas Džeimsas Kingas, remdamasis kapitono Džeimso Kuko užrašais. Kai havajiečiai atrado šį sportą, atlikdavo jį nuogi – apie tai rašė Markas Tvenas (1866).

Poreikis užsiimti kokybišku banglenčių sportu įtakojo net ir dirbtinių rifų konstravimą, siekiant plėsti banglenčių sportą kaip turistinę veiklą. Poilsiaujant visada egzistuoja tikimybė, kad būtent tuo metu nebus tinkamų bangų, taigi šiai problemai spręsti pasitelkti specialūs bangų telkiniai, kurie kontroliuoja visus elementus, užtikrinančius tobulą užsiėmimą banglenčių sportu. Savaime suprantama, net tokie telkiniai negali simuliuoti tokių bangų, kokios jos būna natūralios, taip pat daug kainuoja jų įrengimas ir prižiūrėjimas, dėl to šiuo metu jų nėra daug. Egzistuoja keletas tinklapių, teikiančių informaciją apie vėjo prognozes, aktualias norintims užsiimti banglenčių sportu.

Kadangi Lietuvoje nėra tiesioginės prieigos prie vandenyno, banglenčių sportas pagrindine prasme kaip nuotykinė veikla negali būti plėtojama, tačiau kai kurios jo atmainos, ypač tokios kaip kaitai, yra gana populiarios, kadangi, nors jūroje nebūna didelių bangų, vėjas kaitams Lietuvos pakrantėse yra itin palankus. Banglenčių sporto entuziastai Lietuvoje buriasi į klubus ir vyksta į keliones po pasaulį, ieškodami geriausių vietų užsiimti šia veikla, jų vadinamų *spotsais*.

Dalyvio motyvacija, užsiimant banglenčių sportu – azarto siekis, kurį sukelia keliamas iššūkis laukinei gamtai, nepažabojamai stichijai; veikla priskirtina „sunkiajai“ nuotykinio turizmo kategorijai, nes reikia išankstinių įgūdžių ir susiduriama su dideliu rizikos laipsniu.

1.3.2 Kaitavimas

Kaip anksčiau minėta, tai banglenčių sporto atmaina, kurią atlikdamas dalyvis panaudoja vėjo galią, kuri tempia jį per vandens paviršių ant nedidelės banglentės, naudojantis kaito (tam tikro aitvaro, panašaus į sparno tipo parašiutą) pagalba. Šis sportas gali būti atliekamas keliais skirtingais stiliais, nuo kurių priklauso ne tik slydimo pobūdis, bet ir skirtingi kaitai bei banglentės. Pagrindiniai stiliai yra du:

freestyle ir *wakestyle*. 2006-taisiais buvo užfiksuota apie 200'000 praktikuojančių kaituotojų. Dėl nuolat tobulinamos kaito konstrukcijos, saugaus paleidimo sistemų bei instrukcijų ši veikla tampa vis saugesnė, dėl to turi daug perspektyvų populiarėti taip pat ir nepatyrusių kaituotojų tarpe.

XIXa. G.Pokokas naudojo didelius aitvarus išjudinti vežimams ir laivams, tačiau manoma, kad kinai jau XIIIa. juos naudodavo kaip varomąją jėgą. Tuomet sukonstruota keturių lynų kontrolės sistema yra naudojama ir šiuolaikiniuose kaituose. Kaitų panaudojimą žmogaus pakėlimui išvystė aviacijos pionierius S.Cody, 1903m. įveikęs Anglų sąsiaurį su nedidele valtimi, valdoma kaitu. Lengviau ir efektyviau valdomi kaitai imti gaminti tik 1970-taisiais, tada ir ėmė plisti kaitavimo kultūra. Tuomet bandyta pritaikyti kaitus plaukiant baidarėmis, pačiūžomis, slidėmis ir vandens slidėmis. Tačiau efektyviausias kaitų panaudojimas ant vandens tapo kombinuojant banglenčių sportą su pripučiamais kaitais, ir šį atradimą 1979m. užpatentavo D.Strasilla iš Vokietijos. Būtent tokios lentos, kokios šiuo metu yra naudojamos kaituotojų – analogiškos banglentėms – imtos naudoti tik 1999 m.

Kaitavimas kartais gali kelti pavojų patiems kaituotojams, taip pat ir šalia esantiems ar vaikstantiems asmenims, dažniausiai tada, kai yra mokomasi kaituoti, dėl to mokantis rekomenduojama pasitelkti į pagalbą profesionalus kaituotojus. Instruktoriai parodo, kaip reikia paleisti kaitą, jį valdyti, nuleisti, kaip naudotis visa įranga ir duoda saugumo patarimų.

Kaitas yra valdomas tampant lynus, siekiant pakreipti kaitą norima linkme ir į norimą aukštį. Sugebėjimas ilgą laiką išlaikyti kaitą ore jau yra patyrusio kaituotojo požymis. Pradedantysis kaituotojas gali ne tik per greitai nuleisti kaitą žemyn, bet ir iškelti jį pernelyg aukštai, kuomet patekęs į vėjo srovę kaitas gali pakelti į orą ir patį kaituotoją. Tačiau šuoliai į orą bei kontroliuojamas sklendimas kaitu ore gali būti taip pat ir profesionalaus kaituotojo atliekamas manevras. Kaituotojai taip pat atkartoja nemažai banglentininkų triukų, ypač tokių, kai pakylama į orą dėl atliekamų tam tikrų manevrų su lenta, kurių kiekvienas turi atskirus pavadinimus.

Kaituotojo motyvacija – panaši į banglentininko, tik čia šiek tiek mažesnis rizikos laipsnis iš dalies dėl to, kad vietos, kuriose užsiimama šia veikla, negali būti per daug banguotos, dėl to mažėja rizika nuskęsti. Vis dėlto, ankstesni įgūdžiai būtini, todėl praktikuojamasi sausumoje.

Lietuvoje kaituotojai renkasi paplūdimyje vos atšilus orams, netoli Šventosios esančiame Monciškių kaimelyje. Lietuviai ekstremalai, pirmieji išbandę šį sportą, dabar tapo kvalifikuotais instruktoriais, siūlančiais kiekvienam norinčiam išmokti kaituoti.

Kaitavimas tolydžio vis populiarėjanti ekstremalaus sporto šaka Lietuvoje, nes atsiranda ir vis daugėja entuziastų, besiburiančių į klubus ir siūlančių dalyvauti jų rengiamuose kursuose, stovyklose,

mokytis kaituoti, prisidėti prie jų veiklos ir įsigyti profesionalią įrangą. Dažna tendencija, jog kaituotojai paprastai neapsiriboja vien nuotykiams ant vandens, dažnai jie įvaldo ir kitas technikas, kuriomis galima „pakinkyti vėją“ slystant specialia lenta („board“).

Lietuvoje kaitavimą propaguoja daugiausia neformaliu save laikantis jaunimas, todėl norintis užsiimti šia veikla turi kreiptis į būtent tokius entuziastų klubus. Ši veikla iš esmės gali būti laikoma turistine, nes kaituotojai paprastai susirenka iš visos Lietuvos ir apsistoja stovykloje netoli jūros, kur kelias dienas intensyviai kaituoja bei mokosi tai daryti. Neskaitant to, šie žmonės yra profesionalūs sportininkai ir gali pasiūlyti tiek išsamią informaciją apie šią šaką, tiek kokybiškus mokymus bei įrangą. Lietuvoje kaitavimo paslaugas gali pasiūlyti:

- „Banginis“ – kaituotojų klubas, siūlo kursus, įrangą, vykdo renginius. (Kaunas, Vilnius, Nida)
- „Boardsports“ – kaituotojų klubas, mokykla, organizuoja keliones, taip pat užsiima žiemos sportu bei burlenčių sportu.
- „Kitesurfing.lt“ – mokykla, įrangą.
- „Jėgos aitvarai.lt“ – žemės kaitavimas.
- Kelionių agentūra „Zigzag“ organizuoja klubo „Extreme-sports“ rengiamas buriavimo ir jėgos aitvarų sporto pamokas ir renginius.
- „Kaitai.lt“ – bendruomenė, įrangą, mokymai. (Visa Lietuva)
- „Xpro“ – jėgos aitvarai, burlentės, nardymas, sniegkentės; mokymai, inventoriūs. (Kaunas)
- „Marinera“ – viskas vandens sportui. (Klaipėda)
- „A-team“ – kaitų mokykla (Palanga).

1.3.3 Raftingas (plaukimas srauniomis upėmis) ir baidarės

Tai aktyvaus poilsio veikla, kuomet naudojama vieno ar kito pobūdžio valtis, kuria plaukiama itin srauniomis upėmis ir siekiama kuo didesnio jaudulio bandant suvaldyti valtį. Veikla, kaip laisvalaikio sportas, imta vystyti tik nuo 1970-tųjų.

Seniau tokio tipo plaukiojimas buvo tiesiog paprastas būdas keliauti arba ką nors transportuoti naudojantis elementariais plaustais. Vėliau kariniais tikslais buvo imtos naudoti itin patvarios pripučiamos valtys, kurių analogai naudojami ir dabar. Jos dažniausiai varomos įprastais irklais,

talpumas paprastai būna nuo 4 iki 12 asmenų. Lietuvoje nėra itin sraunių upių, todėl dažniau keliaujama baidarėmis, tačiau tokios kelionės generuoja mažiau adrenalino. Vis dėlto, kai kurios turizmo agentūros Lietuvoje organizuoja raftingo užsiėmimus kitose šalyse.

Plaukimas srauniomis upėmis gali būti labai pavojinga veikla, ypač jei nėra laikomasi pagrindinių saugos taisyklių. Nors asmeninės kelionės srauniomis upėmis yra laikomos pavojingesnėmis nei tos, kurios yra organizuojamos ir prižiūrimos, tačiau pastarosios kelionės taip pat negarantuoja visiško saugumo. Priklausomai nuo vietovės, gali būti taikomos įstatymo numatytos priemonės raftingu užsiėmiantiems asmenims: tai yra specialių sertifikatų reikalavimai aprangos tiekėjams, plaukmenims, plaustams, taip pat vadovai turi turėti tam tikras licenzijas. Paprastai yra patariama aptarti saugumo priemones su plaukimo vadovu prieš dalyvaujant kelionėje. Naudojama įranga bei įstaigos kvalifikacijos ir vadovai yra pagrindiniai aptartini dalykai.

Pažymėtina, kad kaip ir daugelis kitų aktyvios veiklos rūšių, ilgainiui raftingas tapo saugesniu užsiėmimu. Laikui bėgant įgaunama daugiau kompetencijos sporto srityse, o taip pat tobulėja įranga ir jos pritaikymas, ir dėl to kinta sudėtingumo laipsnis veikloje. Tačiau rizika, atsirandanti užsiėmiant raftingu kyla tiek dėl aplinkos veiksnių, tiek dėl netinkamos dalyvių elgsenos. Tam tikri aspektai šioje veikloje vis dar kelia pavojų ir turi būti svarstomi – tai įvairios kliūtys, atsirandančios plaukiant (nuvirtę medžiai, aštrios uolos, užtvartos), o taip pat ir pavojingai aukšti kriokliai. Norint išvengti panašių pavojų, rekomenduojama pasitelkti patyrusius kelionės vadovus. Net palyginti ramiose vietose yra pavojus, jog neatsakingas arba apsvaigęs keliautojas susižeis.

Raftingo organizatoriai paprastai nurodo keliautojams pasirašyti dokumentus, kuriais pastarieji prisiima asmeninę atsakomybę už galimą riziką kelionės metu; pats užsiėmimas paprastai pradedamas saugumo instrukcijomis bei supažindinimu su galimais pavojais. Dažnai vienas didžiausių motyvų keliauti srauniomis upėmis būna adrenalino troškimas, vis dėlto šis motyvas vėliau gali pasitarnauti paties keliautojo nenaudai, jei pastarasis elgiasi neatsakingai.

Raftingu užsiėmiančio asmens motyvacija panaši į baglentininko, nes siekiama suvaldyti tą pačią stichiją; tačiau čia susiduriama su netikėtomis kliūtimis, todėl atsiranda ir nežinomybės faktorius, veikiantis pramogautoją. Kaip banglenčių sporto „švelnesnioji“ atmaina yra kaitavimas, taip raftingo – baidarių sportas.

Lietuvoje raftingo užsiėmimai organizuojami retai, tačiau yra pakankamai populiarūs šios rūšies atmaina – plaukiojimas baidarėmis, kuris yra sąlyginai saugesnis.

Baidarių pasiūla Lietuvoje yra labai didelė, nes yra nemažai tinkamų tam užsiėmimui upių, o taip pat nėra būtini jokie kursai, todėl inventorių yra tiesiog nuomojamas skirtinguose Lietuvos

regionuose prie upių. Paprastai į nuomos kainą taip pat įskaičiuojamas dalyvių transportavimas iš atvykimo vietos, o kai kurie organizatoriai siūlo ir kitas paslaugas – stovyklavietes, čia taip pat gali būti integruojami kaimo turizmo elementai.

Kadangi neretai baidarių nuoma užsiima kaimo turizmo savininkai, o ši sritis esamuoju periodu stipriai remiama Europos Sąjungos struktūrinių fondų, baidarių nuomos rinka yra pakankamai gerai išplėtota, taigi kiekvienas norintis užsiimti šia veikla, gali rinktis pagal upes, kuriose norėtų plaukioti.

1.3.4 Parasparniai

Parasparnis – tai lengvas nešiojamas sklandytuvai, neturintis standžios struktūros, sudarytas iš lengvos medžiagos ir plonų virvelių. Jis yra naudojamas sklandymui aukštyn kylančiuose šilto oro srautuose taip, kaip tai daro sklandytuvai ir skraidyklės. Pakilti į orą galima startuojant nuo kalvos šlaito, o lygumose tenka naudoti specialų įrenginį – išvilktuvą. Parasparnio piloto „darbo vieta“ - pakabinimo sistema – specialus „krėslas“, kuriame yra patalpintas atsarginis parašiutas, variometras-aukštįmatas, navigacinė įranga (GPS imtuvas, žemėlapis, kompasas), fotoaparatas, vandens gertuvė bei kita įranga. Maksimalus parasparnio greitis – 50-60 km/h, radikalaus pilotavimo – virš 120 km/h. Parasparniu galima daryti įvairias aerobatikos figūras: „mirties kilpą“, „statinę“, „kūlverstį pirmyn“ bei kitas.

Pagrindinė priemonė valdyti parasparnį – tai specialūs stabdžiai. Šie stabdžiai yra pritvirtinti lynų, laikančių sparną, galuose ir padeda kontroliuoti sklendimo greitį, valdyti kryptį arba paspartinti tempą. Kita valdymo priemonė – tai svorio centro perkėlimas, kuomet parasparnininkas turi išmokti laiku pasilenkti, kad būtų efektyviau kontroliuojamas parasparnis. Tiek pakilimas, tiek nusileidimas parasparniais atliekamas pavėjui. Kuomet vėjas silpnesnis, pakylama priekine eiga, esant stipresniems vėjams, renkama si vadinamas atbulinis pakilimas (prieš pakylant, sparnas iškeliamas priešais parasparnininką, ir tik vėliau atsiranda už jo).

Šio sporto saugumas yra tiesiogiai proporcingas piloto įgūdžiams ir sklendimo jautimui. Pažymėtina, kad beveik visi su parasparniais susiję nelaimingi atsitikimai buvo nulemti paties piloto klaidų. Parasparnio įranga yra sukonstruota taip, kad teisingai prižiūrima niekada nesukeltų pavojaus gyvybei. Taigi, galima teigti, jog jei pilotas laikosi elementarių saugumo taisyklių ir atsižvelgia į galimas oro permainas bei teisingai prižiūri savo sklandymo įrangą, šis sportas yra laikomas pakankamai saugiu.

Parasparnininko užduotis yra sugebėti pakilti kartu su oro srautais ir sklęsti toliau pasitelkiant kalno šlaito aukštyn nukreipiamą vėją. Jei tai yra per sudėtinga, arba norima sklandyti ten, kur nėra palankaus vėjo, galima pasitelkti papildomą techniką – variklį, kurio dėka galima sklęsti ten, kur norisi, o ne vien ten, kur neša vėjas.

Skraidymas parasparniais, kaip ir bet kuris kitas oro sportas, vienija tik tam tikrą žmonių rūšį, nes dalis žmonių gali mėgautis greičiu ar bet kokių kitokių avantiūrizmu, tačiau nestabilumo būseną daugelį gąsdina. „Skraiduolių“ motyvacija – laisvės pojūčio siekimas, atitrūkstam nuo įprastos gravitacinės būsenos. Azarto čia nėra daug – tai labiau artima savotiškai tylos meditacijai. Sunkumo laipsnis priklauso nuo skridimo būdo – jei norima skristi individualiai – tuomet tai jau „sunkusis“ nuotykis, tačiau jei skrendama drauge su instruktoriumi, visa rizikos našta tenka pastarajam.

Beveik dešimt metų Lietuvoje praktikuojamas parasparnių sportas kasmet sulaukia vis daugiau entuziastų, siekiančių išbandyti savo jėgas parašiuotus primenančiomis skraidyklėmis. Žiemą ir vasarą į padanges kylantys adrenalino mėgėjai Lietuvoje rengia tarptautines šio sporto varžybas taip pat buriasi į klubus. Lietuvoje yra įsteigta Lietuvos parasparnių pilotų kompanija, kuri ne tik vienija šios šakos mėgėjus, bet ir siūlo mokytis bei pramogauti kiekvienam, organizuodama tiek vienkartinį paskraidymą, tiek intensyvaus mokymo kursus, o taip pat keliones ir stovyklas. Šias paslaugas taip pat gali pasiūlyti:

- Aviacinio sporto klubas „Stratus“ rengia mokymus, teikia įrangą.
- „Alytaus skraidymo akademija“ (pirmoji motorizuotų parasparnių srityje Lietuvoje) drauge su „Fly Otto Paramotors“ rengia kvalifikuotus kursus, prekiauja kokybiška įranga, organizuoja renginius, teikia informaciją.
- Motorizuotų parasparnių sporto klubas "Penktasis vandenynas" įkurtas 2004m, yra didžiausias ir veikliausias motorizuotų parasparnių sporto klubas Lietuvoje. Lietuvos aeroklubo narys.

1.3.5 Oro balionai

Pirmasis tiksliai užfiksuotas atvejis, kada karštu oru varomas balionas gabeno keleivius, buvo Prancūzijoje, brolių Mongolfje sukonstruotu balionu 1783m. Pirmasis karšto oro balionas, toks, kokius juos matome šiandien, buvo sukonstruotas praėjusio amžiaus viduryje JAV. Pradžioje baliono dangalas

buvo gaminamas iš plastiko, o varomas žibalu. Tik vėliau buvo sumanyta palengvinti dangalą, gaminant jį iš neiloninio audinio, o kurui panaudotos propano dujas.

Karšto oro balionais galima pakilti į labai didelį aukštį – 2005m. buvo pasiektas naujausias rekordas - 21'290 metrų aukštis. Tačiau kylant į didesnę nei 3000m. aukštį, visiems keleiviams būtinas papildomas deguonis.

Pakilimai oro balionais dažniausiai atliekami ramiausiomis dienos valandomis, aušros metu ar likus kelioms valandoms iki saulėlydžio, kadangi tokiu metu vėjas paprastai būna ramesnis ir dėl to yra lengviau pakilti ir nusileisti. Taip pat tokiu metu gali būti lengviau išvengiama kylančių vertikalių karšto oro srovių, atsirandančių nuo žemės šilumos, bei trukdančių efektyviai valdyti balioną. Pakilimo erdvė turi būti pakankamai plati, kad būtų galima pripūsti balioną, o be to, aplink neturėtų būti tokių kliuvinių kaip medžiai, elektros stotys ar pastatai. Nesaugu būtų pasirinkti pakilimo vietą nenustačius vėjo krypties, ypač jei netoliese yra gyvenamieji kvartalai, vandens telkiniai ar miškai.

Skrydžio metu vienintelė piloto galimybė valdyti balioną yra didinant arba mažinant kuro padavimą sugebėti patekti į vėjo sroves, pučiančias skirtingomis kryptimis. Dėl šios priežasties pilotui yra svarbu numatyti kituose aukščiuose nei yra balionas pučiančių vėjų kryptis; tam gali būti naudojamos įvairios technikos. Taigi skridimo kryptis priklauso nuo vėjo, tačiau aukštis, į kurį pakyla balionas, priklauso nuo oro temperatūros baliono dangalo viduje. Jeigu pilotas neišsiterpia, įkaitęs oras baliono viduje lėtai vėsta, maišydamasis su vėsiu lauko oru ir dėl to balionas lėtai leidžiasi. Pilotas savo ruožtu turi gebėti iš anksto įvertinti, kokį manevrą norės atlikti ir atlikti jį laiku, nes baliono reakcija į piloto veiksmus paprastai būna šiek tiek užlaikyta.

Dauguma oro balionų mėgėjų ir visi komerciniai tokių skrydžių organizatoriai užtikrina paskui balioną žemėje sekančią transporto priemonę. Dėl šios priemonės ne tik patogų grįžti atgal, tačiau jos komanda taip pat gali padėti saugiai nusileisti bei padėti susitvarkyti su balionu nusileidus. Pats nusileidimas taip pat smarkiai priklauso nuo vėjo arba jo nebuvimo, tačiau tinkamomis sąlygomis patyręs pilotas gali gana tiksliai nusileisti numatytoje vietoje.

Šio užsiėmimo pavojų gali sukelti per didelis vertikalus arba horizontalus greitis leidžiantis, susidūrimai atviroje erdvėje ar aukštos įtampos laidai. Būtent susidūrimas su aukštos įtampos laidais yra pats pavojingiausias, o nutinka dėl to, kad pilotai planuoja nusileidimą kuo arčiau kelio. Taip pat neseniai sukurti vertikalios aerodinamikos sportiniai balionai gali kilti ir leistis dvigubai greičiau nei įprastieji, todėl padidėjo tikimybė susidurti varžybų metu.

Tam tikromis progomis gali būti renkamasi vadinamas „pririštas“ skrydis, kai balionas pakyla į tam tikrą aukštį, tačiau specialiomis virvėmis laikomas prie žemės ir dėl to nenuskrenda niekur toliau.

Egzistuoja įvairios tokio skrydžio technikos, priklausomai nuo paties baliono ir oro sąlygų. Nors balionas laikosi sąlyginai toje pačioje vietoje, tačiau, tik atsiplėšęs nuo žemės, pagal taisykles jis yra laikomas skrendančiu, todėl jame galioja tokie patys nurodymai kaip ir judančiame balione.

Karšto oro balionų mėgėjų tarpe egzistuoja tradicija kelionės pabaigoje, nusileidus ant žemės, gerti šampaną. Sakoma, kad pirmųjų skrydžių metu prancūzai skraidindavosi šampaną pamaloninti išsigandusius stebėtojus. Komerciniuose skrydžiuose ši tradicija vis dar gaji, o kartu su šampanu paprastai sakomas oreivių tostas, kitaip dar vadinamas oreivių malda, kai dėkojama už gerą orą.

Kaip ir kitose oro pramogose, motyvacija čia yra laisvės pojūtis, o nuotykių pobūdis gali būti laikomas lengvu.

Lietuvoje ši nuotykinė veikla yra viena geriausiai išvystytą, daugiausiai dėl palankių klimatinė ir reljefinių sąlygų. Skrendant karštu oru varomu balionu išvengiama greičio faktoriaus, tačiau gali būti kylama aukštai, net yra organizuojama tokio tipo ekstremalūs aukštuminiai skrydžiai. Šiuo metu Lietuvoje veikia net keli oreivystės klubai, vienijantys tiek pilotus, tiek entuziastus ir be to, siūlantys paslaugas kiekvienam norinčiam paskraidyti. Vis dėlto, ši veikla kol kas neturi turistinio pobūdžio, nes tik keli klubai kartas nuo karto gali pasiūlyti tolimesnes keliones oro balionais (pvz., Kauno oreivių klubas kartais organizuoja paskraidymus oro balionu Helsinkyje).

1.3.6 Jodinėjimas

Neskaitant pirminės arklių treniravimo ir jodinėjimo jais paskirties – darbiniais, prekybos ir transportavimo tikslais, taip pat jodinėjama varžybose, dresuojant, vadeliojant, atliekant šuolius su kliūtimis, rodeo, ir specialius arklių pasirodymus. Tačiau jodinėjimas taip pat gali būti aktyvaus laisvalaikio praleidimo forma, kuomet jojama tiesiog dėl malonumo joti, taip pat arkliais vykstama į medžioklę arba žygius. Jojama individualiai arba instruktoriui prižiūrint, taip pat tam specialiais skirtais takeliais arba laukinėje gamtoje. Jodinėjimas gali būti laikomas net terapija žmogui, kadangi gerina jo sveikatą ir emocinį vystymąsi.

Jodinėjimas, kaip ir bet kuri kita aktyvi veikla, šalia pozityvios įtakos sveikatai, turi ir tam tikrų pavojų, susijusių su tuo, jog jojiko, sėdinčio ant arklio galva gali būti net iki 4 metrų aukštyje, o arklio greitis gali siekti 65km/h. Visada yra rizika susižeisti, o pasekmės gali būti tiek paviršinės, tiek lemiamos. Tyrimai rodo, jog sąlyginė rizika susižeisti jodinėjant, lyginant su važiavimu dviračiu, yra net devynis kartus didesnė suaugusiesiems ir beveik šešis kartus didesnė vaikams, tačiau jodinėjimas

yra gerokai mažiau rizikingas nei važiavimas mopedu. Pagrindinį pavojų jodinėjant sukelia galimybė nukristi nuo arklio, o tai savo ruožtu gali sukelti tolimesnius netikėtus arklio veiksmus.

Lietuvoje jodinėjimas yra pakankamai mėgiama sporto ir laisvalaikio rūšis, tačiau dėl itin brangiai kainuojančio arklių išlaikymo jodinėjimo klubų nėra labai daug. Žygius su žirgais organizuoja vos keli klubai (Kurtuvėnų, Perkūno žirgai), tačiau kiti klubai, organizuojantys keliones tiek pėsčiomis, dviračiais ar vandeniui, kartais bendradarbiaudami su žirgynais surengia jodinėjimo žygius.

1.3.7. Orientacinis sportas

Orientacinis sportas apima daugelį rūšių, kurioms atlikti reikalingi navigaciniai įgūdžiai, o jų esmė - naudojantis žemėlapiu ar kompasu pasiekti konkrečią vietą dažnai laukinėje ir nepažįstamoje aplinkoje. Šio sporto, kaip ir daugelio kitų, pirminė kilmė – kariniai tikslai, kai išsivystė skirtingi būdai įvaldyti aplinką treniruojant kareivius. Seniausias ir populiariausias būdas – orientaciniai žygiai pėsčiomis. Orientacinis sportas apskritai apima individo navigaciją aplinkoje ir specifinį keliavimo būdą, priklausomai nuo kurio gali skirtis sporto taisyklės. Dažniausiai išskiriamos orientacinio sporto rūšys: orientaciniai žygiai pėsčiomis, kalnų dviračių orientacinis sportas, orientavimasis su slidėmis, baidarėmis, sekant pėdsakais, kopiant į kalnus ir nuotykinis lenktyniavimas.

Tarptautiniu mastu šio sporto plėtra užsiima Tarptautinė Orientacinio sporto Federacija (IOF), kurios būstinė yra Suomijoje. Ši organizacija apibrėžia orientacinio sporto taisykles bei galimybes ir siekia vystyti ir populiarinti šią sporto šaką pasaulyje.

Orientacinis sportas imtas vystyti Skandinavijoje, praėjusiam amžiuje ir ilgainiui jis išplito po visą Europą, tačiau iki šiol liko itin populiarus Švedijoje. Nuo pat pirmųjų orientacinių žygių, vietovės būdavo pasirenkamos pagal jų grožį – natūralų ar žmogaus sukurtą. Žygio metu dalyviai išbando savo navigacinius, koncentracijos ir ištvermės įgūdžius. Kiekvienas dalyvis yra asmeniškai atsakingas už savo saugumą. Čia nėra taisyklių, tačiau yra gairės, kurių turi būti laikomasi savo paties saugumui užtikrinti. Asmeninė įranga priklauso nuo sporto pobūdžio, bet pagrindiniai dalykai čia yra kompasas ir žemėlapis. Pačių varžybų pobūdis gali būti klasikinis, estafetės tipo, pagal taškus, sprinto tipo, naktinis, naudojantis virve arba pagal tikslumą.

Lietuvoje ši sporto rūšis pradėta aktyviau vystyti 1960-taisiais, ir nuo to laiko periodiškai vykdavo varžybos nacionaliniame arba tarptautiniame lygmenyje. Šiuo metu Lietuvos orientacininkus kuruoja Lietuvos Orientavimosi Sporto Federacija (LOSF), kuriai priklauso klubai daugelyje Lietuvos miestų.

1.3.8 Safaris

Safaris – tai sausumos kelionė, tradiciškai turistams rengiama Afrikos žemyne, kuri seniau buvo siejama su medžiokle, tačiau dabar pagrindinis kelionės tikslas – tai laukinės gamtos stebėjimas ir fotografavimas. Šiam keliavimo būdai paprastai priskiriamas specifinis stilius, kurį atspindi karinių spalvų apranga, specialūs šalmi bei kepurės ir gyvūnų (pvz., leopardų) kailiai.

Tarptautiniame kontekste žodis *safari* ėmė figūruoti devynioliktame amžiuje; jo reikšmė verčiant iš arabų kalbos reiškia kelionę. Safario kelionės buvo pradėtos Rytų Afrikoje, kaip jau minėta, medžiokliniais tikslais, tačiau ilgainiui toks keliavimo būdas tapo sietinas su visu Afrikos žemynu. Safario sąvoka vėliau ėmė reikšti taip pat ir kitokio pobūdžio nuotykinės keliones bei ekspedicijas, tokias kaip banginių stebėjimo safariai, arktiniai safariai, Amazonės safariai, ekosafariai ir kita. Pačiais žinomiausiais safariais iki šiol laikomos kelionės po Masa Mara ir Serengeti Rytų Afrikoje, Krugerio nacionaliniame parke Pietų Afrikoje, Etosha Namibijoje, Okavango delta bei Chobe nacionalinis parkas Bocvanoje.

Kaip anksčiau minėta, safaris siejamas daugiausia su Afrikos žemynu, taigi Lietuvoje galima nebent užsisakyti safario keliones į Serengeti arba kitas vietas, tačiau ši nuotykinio turizmo rūšis yra pažymėtina, nes, nors per pastaruosius dešimtmečius jau tapo masinio turizmo dalimi, savo prigimtimi ji yra labai artima nuotykinio turizmo koncepcijai.

Lietuviškas safaris vykdomas rudenį ir pavasarį, vadinamas purvo safaris, kuomet keturračiais važinėjama po klampias ir kitam transportui nepravažiuojamas vietas; taip pat organizuojamas žiemos safaris, kada važinėjama užšalusiais laukais ir ežerais tam pritaikytais keturračiais.

Lietuviškojo safario mėgėjo motyvai – iššūkis gamtai, azartas, kurį sukelia greitis, nežinomybė ir netikėtos situacijos, ir vis dėl to „sunkiajai“ kategorijai jis nepriskirtinas, nes nereikalauja išskirtinių įgūdžių. Lietuvišką safarį gali pasiūlyti:

- „Minijos krantas“ – prie Klaipėdos, organizuoja purvo safarius.
- „Miško slėnis“ – žiemos ir purvo safaris.
- „MT-active“. Molėtų aeroklubas, „Kross“ – safariai visais metų laikais.

Taip pat artima šiai šakai pramoga – safariai visureigiais. Šie safariai rengiami klubų ir pavienių asmenų, užsiimančių visureigių ir keturračių nuoma bei prekyba.

1.4 Nuotykinio turizmo vystymasis Lietuvoje

Nuotykinio turizmo vystymasis Lietuvoje, kaip ir kitose pasaulio šalyse, priklauso nuo gamtinių sąlygų (šalies reljefas patogus vystyti aviaciniam sportui, tačiau gamta nepasižymi ypatinga egzotika), taip pat nuo socialinio bei kultūrinio konteksto, formuojančio tokio pobūdžio paklausą. Vis dėlto šioje srityje yra ryškus išsivysčiusių šalių, ypač Didžiosios Britanijos ir JAV, pranašumas, kuris lemia didesnę nuotykinio turizmo paklausą – tai aktyvus marketingo priemonių taikymas siūlant šias paslaugas. Kita vertus, taip yra daugiausiai dėl to, jog Lietuvoje labiausiai gajūs nuotykinės veiklos propaguotojai ir teikėjai yra savo srities entuziastai, kurie savo papildomai teikiamų paslaugų nepaverčia „tikru“ verslu.

Vieną populiariausių nuotykinės veiklos rūšių Lietuvoje – skraidymą karšto oro balionais siūlo net keli oreivių klubai. Šie klubai siūlo paskraidinti nuo vieno iki keturių keleivių bet kuriame Lietuvos kampelyje. Oreivių klubas siūlo skirtingo pobūdžio keliones, tačiau jos savo esme dar nėra visiškai turistinės. Visi skrendantieji būna apdraudžiami, pirmąkart skridusiems įteikiami diplomai ir tradiciškai vaišinama šampanu.

Lietuvos parasparnių pilotų asociacija kviečia mokytis sklandyti parasparniais, ir jau kelerius metus iš eilės organizuoja stovyklą „Salos“, kurioje kiekvienas norintis gali sklandyti parasparniu, mokytis, tobulintis bei dalintis įspūdžiais su bendraminčiais. Rokiškio rajone 12 dienų trunkanti stovykla apima tiek teorinius, tiek praktinius mokymus ir kainuoja apie 1200Lt. Nakvojama dažniausiai specialiose aikštelėse palapinėms, ir tai, žinoma, suteikia stovyklautojams dar daugiau nuotykinės dvasios bei sąlyčio su gamta.

Lietuvos kaituotojai sezoną atidaro gegužės pabaigoje Monciškių kaimelyje prie pat jūros, dažniausiai apsistoja čia pat esančiame kempinge ir į atidarymo šventę kviečia visus norinčius kaituoti – tiek profesionalus, tiek smalsuolius, visus norinčius pabandyti. Susidomėjusieji šia šaka gali registruotis pas klubo instruktorius tolimesniems apmokymams, o visą informaciją tiek apie klubo narius, tiek ir apie naudojamą įrangą bei vykdomus renginius galima rasti internete (www.bestkiteboarding.lt).

Kaip anksčiau minėta, Lietuvoje upės nėra pakankamai sraunios, kad būtų galima užsiimti raftingu, tačiau yra kelios kelionių agentūros (pvz., „Bugatravel“), organizuojančios paplaukiojimus srauniomis upėmis Rusijoje arba siūlančios šią pramogą kaip sudėtinę poilsinės kelionės į kitas šalis paketo dalį. Vis dėlto Lietuvos upės yra palankios plaukiojimui baidarėmis ir šios paslaugos pasiūla yra

pakankamai išvystyta – baidares nuomoja tiek firmos, tiek ir pavieniai asmenys, taip pat jas galima įsigyti, o siūlomos trasos plaukiojimui yra Šventosios upė, Minijos baseinas, Nemuno delta ir kitos upės.

Oficialiais duomenimis jodinėjimo paslaugas šiuo metu teikia devyni žirgynai skirtinguose Lietuvos miestuose. Žirgynuose auginami žemaitukų, stambiųjų žemaitukų, trakėnų, grynakraujų jojamųjų, arabų ir šetlando poni veislių veisliniai žirgai. Čia sudaromos sąlygos žirgų treniravimui ir pramogoms – daug kur įrengti jojimo maniežai, ūkiniai hipodromai, aikštynai. Nemokantiems joti siūlomos jojimo pamokos, pasivažinėjimas karieta arba rogėmis. Gerai jojantys gali savarankiškai raiti apžvelgti apylinkes. Žygius su arkliais kol kas organizuoja tik Kurtuvėnų žirgynas ir Perkūno žirgai.

Lietuvos orientacininkus ir visus, norinčius išbandyti orientacinį sportą vienija net 34 klubai įvairiuose Lietuvos miestuose. Nariai bei kiti dalyviai gali užsiimti orientaciniu sportu (OS) bėgte, slidėmis, kalnų dviračiais, taip vadinamais *trail OS*, o taip pat *radio OS* ir *micro OS* ar žymėta trasa.

Kauno aeroklubas, vienijantis pilotus ir entuziastus Kaune ir visoje Lietuvoje, siūlo pramoginius akrobatinius bei apžvalginius skrydžius mainais už paramą klubui. Skraidinama įvairiais lėktuvais, gali būti vienas arba keli skrendantieji. Aeroklubo laukiama parama – apie 600Lt, nes užsiėmimas šia veikla kainuoja gana daug. Vilniaus aeroklubas įprastais lėtuvais neskraidina, tačiau mainais už kiek mažesnę paramą dovanoja paskraidymą sklandytuvu. Kiti Lietuvos aeroklubai – Marijampolės, Panevėžio, Elektrėnų, Utenos, Šiaulių – vienija daugiau pilotus profesionalus, tačiau siūlo kai kurias kitas paslaugas, t.y. minėti aeroklubai apjungia kelias veiklos rūšis: skraidymus parasparniais, parašiutais ir pan.

Kaip jau buvo minėta, tikrasis safaris organizuojamas tik Afrikoje, tačiau tam tikros safario atmainos gali būti vykdomos ir kitokioje aplinkoje. Lietuvoje žiemos sezonu organizuojamas žiemos safaris sniego motociklais apsnigtais laukais, miško takais ir ežerais. Žiemos safaris rengiamas Trakų rajone ir apima instruktažą, treniruotes, motociklo nuomą ir kurą. Taip pat yra galimybė išbandyti kitas žiemos sporto priemones – pripučiamą ratą, snieglientes bei kalnų slides, traukiamus motociklo.

Neskaitant aukščiau išvardintų pagrindinių nuotykinų veiklų, Lietuvoje yra gana nemažai entuziastų turistų klubų, kurie save vadina nuotykių ieškotojais ir keliauja visokiais įmanomais būdais – pėsčiomis, dviračiais, vandeniui ir kitaip. Tokių klubų privalumas – jų veikla sąlyginai nėra brangi (lyginant su kitomis ekstremaliomis sporto rūšimis), taigi jiems labiausiai reikalingas entuziazmas, iniciatyva ir kelionių troškimas.

Nuotykinio turizmo šakų Lietuvoje pasiūla

Rizikos faktorius	Turizmo šakos	Organizacijos
Oras	Oro balionai	Antis, Oreivystės centras, Oro balionai.lt
	Parasparniai	Arcus, Panevėžio aeroklubas, individualūs instruktoriai
	Skraidymas	Kauno aeroklubas
Vanduo	Kaitavimas	Kaitai.lt, Banginis
	Plaukimas baidarėmis	Baidarių centras, Papartis, Baidarių bazė, Locija, Vandens turistai, Saulėtekio baidarės, kitos įmonės bei sodybos, siūlančios paplaukioti baidarėmis.
Žemė/greitis	Jodinėjimas	Vilniaus žirgynas, Petesha žirgynas, Civinskių žirgai, Lenarto jojimo centras, Kurtuvėnų jojimo centras, Stumbrų žirgai, Perkūno žirgai
	Orientacinis sportas	LOSF ir atskiri klubai skirtinguose Lietuvos miestuose.
	Žiemos/purvo safaris	„Miško slėnis“

Šaltinis: 7 sezonai *et al.*

Gamta Lietuvoje nėra pakankamai egzotiška, kad būtų galima užsiimti daugeliu pasaulyje mėgstamų nuotykinio turizmo šakų: kadangi neturime prieigos prie atviro vandenyno, negalime vystyti banglenčių sporto; neturėdami džunglių ir tropinių miškų, taip pat mažai autentiškos laukinės gamtos, nepaliestos civilizacijos, negalime rengti tikrųjų safarių ar ištvermės reikalaujančių žygių; neturime uolų bei kalnų – taigi negalime vystyti kalnų sporto šakų; neturime sraunių upių – taigi negalime siūlyti raftingo užsiėmimų. Žinoma, Lietuvoje nesunku rasti visų aukščiau išvardintų šakų mėgėjų klubų arba asociacijų, tačiau šie entuziastai renkasi vieną iš dviejų – buria grupes, keliaujančias į šalis, kuriose galima užsiimti pamėgtąja šaka, arba savaip pritaiko esamą aplinką, kad galėtų vykdyti veiklą – laipioja uolomis ant sienų ar bando buriuoti esamomis sąlygomis, tačiau tai neapibrėžtina kaip nuotykinis turizmas.

Kita vertus, Lietuvoje yra tam tikrų kitų privalumų: lygumos su „švelniomis“ kalvomis suteikia galimybes vystyti aviacinį sportą, tokį kaip sklandymas, oro balionai, parasparniai (patogu pakilti bei nusileisti), taip pat parašiutai ir kitokios priemonės. Taip pat Lietuva turi nors ir nedidelę, tačiau patogią prieigą prie jūros, mėgiamą Lietuvos kaituotojų, nes švelnus vėjas yra palankus valdyti kaitus,

tačiau ne per didelis, jog sukeltų neįveikiamas bangas. Ramios upės suteikia sąlygas pasiplaukiojimams baidarėmis, o be viso to, turėdami šiek tiek panašią gamtą kaip kai kuriose Skandinavijos šalyse, „pasiskolinome“ ir jų mėgiamą užsiėmimą – orientacinį sportą. Taigi kaip tik minėtos nuotykinės veiklos rūšys ir yra labiausiai išvystytos Lietuvoje.

2. NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE: TYRIMO PROGRAMA

2.1 Tyrimo metodologija

Tyrimo aktualumas. Aktyvi, ekstremali ir nuotykinė veikla Lietuvoje sparčiai populiarėja – tai rodo ir besiburiančios nauji entuziastų klubai, kurių nariai ne tik patys propaguoja šią veiklą, bet ir teikia informaciją bei įrangą ir rengia mokymus visiems besidomintiems. Minėtos veiklos tarpusavyje glaudžiai susijusios, dėl to kyla sunkumų priskiriant užsiėmimus konkrečioms kategorijoms. Tačiau be to, iki galo neaišku, kiek šios veiklos yra alternatyvios, o kiek masinės, tai yra, kokiame lygmenyje jomis užsiimama ir kokios jų perspektyvos. Taip yra dėl šių paslaugų pateikimo kanalų įvairovės – nėra monopolijos ar bent kelių stiprių pelno siekiančių organizacijų, kurios vystytų konkrečias marketingo strategijas, užtikrinančias visuomenės informavimą ir paslaugos rėmimą. Taigi besidomintys viena ar kita veikla turi įdėti papildomų pastangų ieškodami, ko jiems reikia. Taip pat kyla klausimų ir dėl aplinkos įtakos šios srities vystymuisi, o kas priklauso nuo pačių organizatorių veiksmų.

Tyrimo problema. Ar ateityje plėsis ir tobulės nuotykinės veiklos organizavimas bei paslaugų pateikimas Lietuvoje ir nuo ko tai priklauso?

Tyrimo tikslas. Nustatyti, kokias galimybes nuotykių turizmo rinkos vystyme mato šią veiklą organizuojantys klubai.

Tyrimo uždaviniai:

- Ištirti, kokios, nuotykinės veiklos organizatorių nuomone, yra jų veiklos dalyvių motyvacijos keliauti ir kaip nuotykinę veiklą mato patys jos organizatoriai – ar kaip alternatyvią, ar labiau masišką, ir kodėl.
- Nustatyti, kiek ir kuo svarbus nuotykinės veiklos organizacijų tarpusavio bendradarbiavimas.
- Nustatyti organizatorių nuomonę apie tai, kas labiausiai trukdo jiems vystyti veiklą ir nuo ko priklauso srities vystymo sėkmingumas.
- Išsiaiškinti, ką nuotykinės veiklos organizatoriai nusiteikę keisti vardan sėkmingo veiklos vystymo ir kaip jie save reklamuoja.
- Nustatyti, kokios yra konkrečių organizatorių stipriosios ir silpnosios pusės.
- Ištirti, kokia yra nuotykinio turizmo organizatorių vizija artimiausiems penkeriems metams.

Tyrimo pobūdis. Darbe pasirinkta naudoti kokybinį tyrimą, siekiant labiau išsiginčinti į respondentų nuomonę, įsitikinimus; taip pat tam, kad būtų mažiau įtakojami respondentų atsakymai. Tokio pobūdžio tyrimu norima labiau išsiginčinti į nuotykinės veiklos organizatorių nuomonę apie jų veiklos vykdymo ypatybes bei perspektyvas.

Tyrimo hipotezės:

- Nuotykinės veiklos dalyvių motyvacija yra iššūkis, su rizika susijęs jaudulys, atradimo džiaugsmas ir asmeninės pergalės. Organizatoriai savo veiklą mato kaip alternatyvią, nes ja domisi tam tikros žmonių grupės; kita vertus, jei ji išpopuliarėtų, taptų pelningesnė ir leistų tobulinti teikiamų paslaugų kokybę ar investuoti į marketingą.

- Nuotykinio turizmo organizacijoms svarbu bendradarbiauti, nes jie dalijasi informacija bei išpūdžiais apie keliones ir įrangą.

- Nuotykinio turizmo sektoriuje aktualiausia yra žmonių domėjimasis veikla ir sėkmingas dalyvių mokymas ir aptarnavimas; tam didelę reikšmę turi finansiniai resursai ir žmogiškieji ištekliai. Veiklai plėstis trukdo nepakankami finansiniai ištekliai, su veikla susijusi tiesioginė rizika ir nepakankamas marketingo naudojimas.

- Organizatoriai turi galimybę gerinti savo įgūdžius ir tikėtis, kad didės atsiperkamumas. Reklamuotis jiems tikslinga interneto svetainėse, dalyvauti specifiniuose renginiuose, žiniasklaidos projektuose, skirtuose tikslinei auditorijai.

- Organizatoriai tikisi, jog jų sritis susilauks didesnio kiekio entuziastų bei rėmėjų.

Duomenų rinkimo metodai. Tyrimui atlikti buvo naudojami pirminiai ir antriniai duomenų šaltiniai. Kaip antrinis duomenų šaltinis buvo naudota literatūros analizė, skirta suformuluoti tyrimo uždaviniams, hipotezėms generuoti, o taip pat ir klausimams sudaryti.

Tyrimo klausimų apžvalga. Klausimai sudaromi pagal teorinę darbo dalį, o taip pat remiantis daugiausia užsienio autorių pateikiamais nuotykinio turizmo veiklos pavyzdžiais ir jų ypatybėmis bei analizuojant nuotykinės veiklos pasiūlą Lietuvoje. Klausimai pateikiami taip, kad atsakymai būtų formuluojami laisva forma.

Klausimus apibendrina tokios klausimų grupės:

- Pirmieji du klausimai skirti išsiaiškinti bendrąją informaciją apie nuotykinę veiklą; tai yra kokioms kategorijoms respondentai priskiria savo veiklą. Gauta informacija sulyginama su teorine medžiaga.

- 3-5 klausimai skirti išsiaiškinti respondentų nuomonę apie jų organizacijos santykį su aplinka.

- 6-9 klausimai tiesiogiai atspindi tyrimo temą; jais siekiama sužinoti, kokias perspektyvas savo veikloje mato organizatoriai, kokios jų stipriosios pusės ir kaip jie ketina tobulinti teikiamas paslaugas.

Užduodami klausimai:

1. Literatūroje nuotykinė, ekstremali veikla dažnai charakterizuojama pagal potyrius ir dalyvio motyvacijas. Kokie potyriai geriausiai apibūdintų jūsų vykdomus užsiėmimus (potyrių lentelė pagal Ewert/Hollenhorst (1994): neaiškūs padariniai, pavojus ir rizika, iššūkis, numatytas atpildas, naujovės, stimuliacija ir jaudulys, pabėgimas ir atradimas, įsijautimas ir susitelkimas, prieštaringos emocijos) ?

2. Ar siekiate, kad jūsų organizuojama veikla taptų masišku užsiėmimu?

3. Kuo jums svarbus bendradarbiavimas su kitomis panašia veikla užsiimančiomis organizacijomis?

4. Kokie aplinkos veiksniai lemia, kad sėkmingai vystytumėte savo veiklą (pvz., gamtiniai, technologiniai, finansiniai, teisiniai..)? Kokie veiksniai priklauso nuo jūsų?

5. Kokie aplinkos veiksniai labiausiai trukdo sėkmingam veiklos vystymui? Kokios yra šios veiklos silpnosios pusės?

6. Kokius pokyčius norėtumėte arba ketinate įvykdyti, siekdami tobulinti paslaugas (pvz., investuoti į įrangą, mokymus, burti didesnę komandą...)?

7. Kokiais būdais reklamuojate savo veiklą?

8. Kokie yra jūsų pranašumai, lyginant su kitomis panašią veiklą vykdančiomis organizacijomis?

9. Kokia yra jūsų veiklos vizija per ateinančius penkerius metus? (ar populiarės jūsų sritis, ar tobulės įranga, ar gerės kvalifikacija...)

Duomenų analizės metodai. Surinkus duomenis, turi būti atliekama duomenų redukcija (Luobikienė, 2002), tai yra, atrenkama ta informacija, kuri labiausiai atitinka tyrimo uždavinius ir kuri yra esminė. Tuomet duomenys yra pateikiami tyrimo pristatyme, interpretuojami, lyginami tarpusavyje ir su teorine medžiaga, informacijos iliustravimui pateikiamos lentelės ir respondentų citatos. Galiausiai tikrinamos hipotezės ir daromos išvados.

2.2 Tyrimo organizavimas

Tyrimo generalinė visuma – tai visos oficialiai nuotykinės keliones rengiančios organizacijos, kurios skelbiasi interneto svetainėse ir yra Lietuvos turistų informacinės svetainės *Turistas.lt* klubų ir asociacijų sąrašuose ar yra tinklapio rengėjų partneriai. Kadangi nuotykinio turizmo samprata Lietuvoje vis dar neapibrėžta, surasti visas tokia veikla užsiimančias organizacijas yra labai sudėtinga, todėl tyrime remiamasi LTIS pateikiamais duomenimis. Šie duomenys yra laikytini patikimais, nes minėtos svetainės rengėjai, teikdami informaciją tinklapyje, bendradarbiauja su kompetetingomis organizacijomis – Lietuvos regionų turizmo informacijos centrais, Lietuvos keliautojų sąjunga, taip pat su turistų klubais ir jaunimo organizacijomis. Be to, šis portalas teikia informaciją apie tas organizacijas, kurių veikla labiausiai atitinka nuotykinio turizmo koncepciją.

Tyrimo imtis ir tiriamųjų atrankos kriterijai. Tyrimo imčiai nustatyti naudojamas netikimybinis tiriamųjų parinkimo būdas – tikslinė atranka. Naudojant šį būdą, tikslingai parenkamos nuotykinę veiklą vystančios organizacijos ir respondentai. Iš generalinės visumos atrenkamos 7 organizacijos, nekreipiant dėmesio į jų juridinį statusą (tyrime dalyvauja ir pelno siekiančios, ir viešosios įstaigos). Renkantis organizacijas, taikomi šie kriterijai: organizacija turi būti paskelbta *Turistas.lt* svetainėje ir turi organizuoti viešai prieinamas nuotykinės keliones, kurių trukmė ne trumpesnė nei viena para ir į kurias įeina ekstremalus poilsis. Pasirinkti 5 sportininkų entuziastų klubai, kadangi daroma prielaida, jog keliautojai, ieškodami tikrų nuotykių kreipiasi būtent į tokius klubus. Taip pat pasirinkti 2 nuotykinį kelionių organizatoriai, siekiant išsiaiškinti, ar kitoks juridinis statusas ir komercinis organizacijos pobūdis lemia skirtingas veiklos vystymo ypatybes šioje srityje.

Renkantis respondentes taip pat naudota tikslinė atranka. Dalis respondentų – organizacijų vadovai ar pirmininkai, kiti – organizacijos atstovai, galintys teikti informaciją apie savo įstaigą. Tyrimo metu siekta bendrauti su įstaigos vadovu, tačiau nesant galimybei, kalbinamas kitas kompetetingas asmuo organizacijoje.

Tyrimo apribojimai:

- Atliekant kokybinį tyrimą ir taikant netikimybinį tiriamųjų parinkimo būdą, gauti duomenys negali būti taikomi visai populiacijai, nes tyrimo apimtis nedidelė, taip pat maža imtis. Todėl šio tyrimo duomenys laikytini apžvalginio pobūdžio.

3. NUOTYKINIO TURIZMO VYSTYMO GALIMYBĖS LIETUVOJE: TYRIMO PRISTATYMAS

3.1 Lietuvoje organizuojamos nuotykinės veiklos charakteristikos

Klausimu apie nuotykinę veiklą geriausiai apibūdinančius potyrius siekiama sužinoti, kokios yra respondentų nuomone jų organizuojamų kelionių dalyvių motyvacijos. Teorinėje dalyje buvo minėta, jog turint omenyje nuotyki prigimtį būti nenuspėjamu, specifinius šią veiklą apibūdinančius kriterijus nustatyti yra sudėtinga. Palengvinant klausimą respondentams, jiems buvo pateikti duomenys pagal Ewert/Hollenhorst (1994) lentelę apie nuotyki charakteristikas. Dauguma respondentų pasinaudojo duomenimis, kiti turėjo šiuo klausimu asmeninę nuomonę.

Respondentas 1 rėmėsi pateikta lentele, teigdamas, jog: „*Stipriausiai renginius apibūdina iššūkis, pabėgimas ir atradimas.*”

Respondentas 2 pateikė individualią nuomonę apie nuotyki keliamus potyrius, teigdamas, kad tai labai asmeniška ir priklauso nuo individo savybių. Jis teigia, jog pats šioje veikloje: „*Neieškau pavoju ir riziką stengiuosi pamatuoti ir rimtai įvertinti*“, tačiau pažymėtinas nuotyki potyris, jo nuomone, tai: „*Naujų maršrutų atradimas ir jaudulys juos įveikus, ypač jeigu tenka keliauti sudėtingomis meteorologinėmis sąlygomis.*“ Respondento teigimu, kiekvienas maršrutas pateikia asmeninius atradimo džiaugsmus, todėl „*Kartais tai tikrai būna pabėgimas nuo kasdienės rutinos.*“ Dar jis pažymi, jog tam tikrose situacijose būtinas ir susitelkimas.

Respondentas 3 taip pat remdamasis pateikta lentele, teigia, jog svarbiausi nuotyki teikiami išgyvenimai, tai: „*Iššūkis, naujovės, įsijautimas ir susitelkimas.*“

Respondentas 4 su šypsena atsako, jog: „*Kalnuose gali patirti visko.*“ Kaip svarbiausius potyrius pagal pateiktus duomenis, jis pažymi „*Pavojus ir rizika, iššūkis, stimuliacija ir jaudulys, prieštaringos emocijos.*“

Respondento 5 pateikti potyriai buvo: „*Pavojus ir rizika, iššūkis, puikus laisvalaikio praleidimas, naujų vietovių bei kultūrų pažinimas.*“

Respondentas 6, kaip ir antrasis apklausiamasis, yra linkęs manyti, jog nuotyki metu išgyvenami potyriai yra individualūs; juos susikuria pats dalyvis, turėdamas tam tikrą požiūrį į šią

veiklą: „Vieni atvažiuoja, nes tiesiog bando visus užsiėmimus iš eilės (ieško naujovių, atradimų); kiti atvažiuoja turėdami tikslą pradėti buriuoti (iššūkis, atpildas, stimuliacija); dar kiti įžvelgia riziką, bando nugalėti save.“

Respondentas 7 teigia, jog, kaip komandos lyderis, veddamas grupę jaunųjų nuotykių ieškotojų, jis jiems suorganizuoja tokius užsiėmimus, kad jie pajustų „saugią riziką“, ir tokiu būdu plėstųsi jų rizikos zona. Jis pažymi, kad dalyvių motyvacija yra pramoga (*fun*) ir tam tikras adrenalino kiekis, tačiau jo, kaip jaunimo turistų klubo prezidento ir žygių vedlio pareiga yra juos ugdyti per nuotykius ir potyrius bei komandinius užsiėmimus ir gamtos pažinimą. Nuotykis, jo požiūriu, tai: „*kažkas neplanuota, spontaniška, patyriminio*“.

Apibendrinant galima teigti, kad nuotykinų kelionių organizatoriai savo veiklą vertina gana skirtingai (pažymėtina, jog ir veiklos pobūdžiai skiriasi), o kai kurie net pabrėžia, jog asmens individualios savybės nulemiančios šiuos potyrius. Vis dėlto, reikėtų išskirti keletą potyrių, kuriuos galima rasti daugumoje atsakymų: visų svarbiausia – iššūkis, toliau – rizika, jaudulys, atradimo džiaugsmas. Tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė pasitvirtino iš dalies, nes buvo paminėti šie potyriai, tačiau apie asmenines pergales neužsiminė nei vienas respondentas. Beveik visi respondentai pasinaudojo pagalbine priemone.

Respondentams taip pat buvo pateiktas klausimas, ar jie siekia, jog jų veikla taptų masiška. Šis klausimas užduotas remiantis prielaida, jog nuotykinis turizmas Lietuvoje, kaip ir pasaulyje, vis dar yra laikomas alternatyvaus turizmo šaka. Klausimu tikimasi sužinoti, ar ši šaka turėtų likti alternatyvia ir ateityje.

Respondentas 1 atsako teigiamai: „*Taip, būtent toks pirminis klubo sukūrimo tikslas.*“

Visiškai priešingai teigia respondentas 2: „*Tikrai to nesiekiam, bet kiekvienas norintis pradėti keliauti ir turintis konkrečių minčių bus išklausytas, jam bus patarta, pagelbėta.*“

Respondentas 3 taip pat sako, jog tikrai nesiekia paversti veiklos masiška, argumentuodamas, jog: „*Tai net iš principo neįmanoma būtų.*“

Respondentas 4, kadangi atstovauja kelionių agentūrai, siekia paversti veiklą masišku užsiėmimu. Tačiau taip pat pažymi, jog: „*yra niuansai – važiuoja masiškai, keliauja atskirom grupelėm*“.

Respondentas 5 teigia, jog kol kas masiškumo nesiekia, nes: „*tai daugiau veikla-laisvalaikis.*“ Jis taip pat priduria, jog paslaugų aktyviai nereklamuoja, nes dar trūksta tokių entuziastų, besirenkančių ekstremalų poilsį, kad būtų galima iš jų uždirbti; kitaip tariant, jo nuomone, paklausa šiai paslaugai Lietuvoje dar nepakankamai susiformavusi, kad būtų galima į ją investuoti.

Respondentas 6 laikosi nuomonės, jog: *“dauguma ekstremalių sportų [rūšių] yra individualūs. <...> Taigi, jeigu galima rinktis važinėti snieglenoje su keliais draugais ant kalno arba su keliais šimtais turistų – kiekvienas pasirinktų pirmąjį variantą”*. Apibendrinant šio respondento atsakymą, susidaryta išvada, jog masiškumas yra tiek pageidautinas šioje veikloje (žvelgiant kaip į turizmą), tiek vengtinas (žvelgiant kaip į sportą).

Respondentas 7 teigia, jog nors jaunimo turistų klubas yra ne pelno siekianti organizacija, kartais klubas užsiima komercine veikla – rengia mokamas stovyklas, kitaip tariant: *„jei yra galimybė gauti pinigų klubo veiklai, mes ją pasinaudojame“*. Tačiau masiškumo jie nesiekia veiklos kokybės sumetimais: *„jeigu užsiimtume veikla masiškai, nuo to kentėtų renginių kokybė“*.

Keturi respondentai pasisakė kategoriškai atmetantys galimybę savo veiklą paversti masišku užsiėmimu, vienas nurodė masiškumą kaip siekiamybę, o kiti du respondentai neturėjo konkrečios pozicijos šiuo klausimu. Taigi galima apibendrinti, jog, vertinant pačių organizatorių požiūrį, nuotykinė turistinė veikla kol kas neturi tendencijos masiškėti. Anksčiau išsikelta hipotezė pasitvirtino beveik pilnai, nes buvo teigta, jog organizatoriai mato save rengiančius alternatyvią veiklą, o, kaip paaiškėjo atlikus tyrimą, pusė respondentų net nenorėtų nieko keisti. Tačiau likusieji respondentai vis dėlto yra atviri galimybėms vystyti šią veiklą kaip verslą.

3.2 Nuotykinės veiklos organizacijų bendradarbiavimo svarba

Klausimas apie nuotykinės veiklos organizacijų bendradarbiavimą buvo sudarytas remiantis žiniomis, jog šios organizacijos savo tinklapiuose dažnai nurodo partnerius – daugelį panašia veikla užsiimančių klubų, su kuriais jie net keliones kartu rengia. Tyrime siekiama išsiaiškinti, kodėl ir kuo šioms organizacijoms svarbūs partneriai, kurie kitomis aplinkybėmis turėtų būti konkurentai.

Respondentas 1 teigia, jog: *“Outdoor kultūros kūrimas ir vystymas be gausėjančio bendraminčių būrio neįmanomas”*. Jis pažymi, jog jis ir jo komandos nariai pradėjo nuo savęs, tačiau dabar rezultatų siekia klubo vardu, ir net jei kiti klubai pasirodo esantys ne partneriai, o konkurentai, tai nėra blogai, nes: *“Sportinė konkurencija parodo, kurio klubo veiklos metodai pasiteisina.”*

Respondentas 2 nurodo, kuo svarbus jų klubui bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis: *„Tai ir dalinimasis informacija, įranga. Galimybė surinkti stiprias ir patyrusias, pajėgias įveikti rimtus*

maršrutus grupės.“ Respondentas taip pat pažymi, kad konkurencijos šioje srityje tikrai nejaučia, nebent: „*galbūt draugiškas noras nugalėti varžybose – ne daugiau*“.

Panašios pozicijos laikosi ir respondentas 3 – jis teigia, jog svarbus yra: „*dalinimasis patirtimi ir informacija, išpūdžiais, bendravimas, bendradarbiavimas organizuojant žygius ir kitokią veiklą*“.

Kadangi respondentas 4 atstovauja ne klubą, o kelionių organizatorių, yra suprantama, kad šiai organizacijai konkurencija šiek tiek aktualesnė nei tiesiog bendradarbiavimas; ir vis dėlto respondentas teigia, jog: „*konkurentų neturime daug*“, nes nuotykinės keliones organizuoja nedaug agentūrų.

Respondentas 5 teigia, jog bendradarbiaujant su kitomis organizacijomis didelę reikšmę turi: „*apsikeitimas informacija, idėjų pasidalijimas, dalijimasis išpūdžiais po kelionių*“. Jis taip pat patikslina, jog dažniausiai nuotykinų kelionių organizatoriai ir patys praktikuoja vieną ar kitą ekstremalaus turizmo šaką, kelionių metu semiasi patirties, kuria vėliau dalijamasi su partneriais.

Respondento 6 nuomone, klubų bendradarbiavimas: „*padeda organizuoti renginius, pritraukti rėmėjų, dalintis patirtimi*.“ Šis respondentas teigia, kad ekstremalaus sporto klubų Lietuvoje nėra daug, todėl jie tarpusavyje vienaip ar kitaip bendradarbiauja. Vis dėlto šio klubo atstovas savo veiklą labiau priskirtų labiau ekstremaliam, ne nuotykiniam turizmui, tačiau kadangi šios alternatyvaus turizmo šakos yra glaudžiai tarpusavyje susiję, o ekstremalus turizmas pagal požymius apibūdinamas panašiai kaip ir nuotykinis (fizinis aktyvumas, sąlytis su gamta ir/arba kultūrinis pokytis – tam tikra prasme jis net galėtų būti nuotykinio turizmo atšaka), tyrime apklausiamas ir šio klubo atstovas.

Respondento 7 teigimu, bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis, tiek iš tos pačios srities, tiek ir kitokio pobūdžio (pvz., TIC), yra svarbus: „*dalinantis patirtimi, informacija, išpūdžiais, patarimais*.“ Konkuruoti ši organizacija neturi jokio tikslo, nes tai nenaudinga, ypač kuomet pati organizacija turi konkrečią specializaciją.

Visi respondentai (išskyrus respondentą 4) pripažįsta, jog bendradarbiavimas su kitais klubais jiems yra labai svarbus, o ir pati svarba apibūdinama panašiai – dalijimasis išpūdžiais, patirtimi, informacija, įranga. Taigi pasitvirtina tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė.

3.3 Sėkmingo nuotykinio turizmo vystymo prielaidos

Respondentams buvo pateiktas klausimas apie tai, kokie veiksniai lemia sėkmingą jų srities vystymąsi. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti, kokie veiksniai priklauso nuo pačių organizatorių, o kokie – nuo išorinės aplinkos, ir galėtų ar turėtų būti keičiama vardan sėkmingo alternatyvių turizmo šakų vystymo.

Respondentas 1 teigia, jog daugelis veiksnių lemia sėkmingą veiklos vystymą – ir gamtiniai, ir technologiniai, ir teisiniai bei finansiniai. *„Nuo klubo labiausiai priklauso organizaciniai ir technologiniai“*. Be abejo, šiuo atveju respondento turėta omenyje, kad technologiniai veiksniai – tai įranga, kuria jie naudojasi ir kurią jie įvaldo.

Respondento 2 nuomone, daug naudos teikia kitokie technologiniai veiksniai, tai: *„šiuolaikinės komunikacijos galimybės, leidžiančios surinkti masę dominančios informacijos.“* Respondentas su šypsena pažymi, jog apie finansus šiais laikais net neverta kalbėti: *„Mes, aišku, kaip ir dauguma Lietuvos piliečių, esam betarpiškai pririšti prie finansinių išteklių, kurie dažnai riboja pasirinkimo galimybes“*. Tačiau kaip dar vieną lengvinančią aplinkybę respondentas nurodo: *„nepaprastai palengvėjusios ir atpigusios kelionės į Vakarų“*. Kita vertus, jis taip pat pažymi, jog atsirado daugiau problemų keliaujant į Rytus (vizos, registracijos ir kita). Kaip nuo pačių organizatorių priklausančius svarbius veiksnius respondentas nurodo: *„Aišku, asmeninė patirtis ir fizinis pasiruošimas.“*

Respondentas 3 kaip svarbų sėkmę užtikrinantį veiksnių nurodo pačius žmogiškuosius išteklius: *„reikia tam rasti laiko, nes tai veikla, kuri bent jau tiesioginio pelno neatneša.“* Šio respondento nuomone, taip pat svarbu ir finansiniai resursai.

Respondentas 4 taip pat teigia, jog svarbu šios veiklos vystymui finansiniai ištekliai. Nuo šios organizacijos priklausančys veiksniai, tai: *„organizuotumas, aprūpinimas, geras, tikslus, teisingas vadovavimas ir informacija“*. Kaip dar vieną svarbų veiksnių organizacijos atstovas nurodo tokią įmonės politiką, kuomet yra individualiai prieinama prie kliento. Be abejo, turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, jog šio respondento atstovaujama organizacija yra pelno siekianti įmonė.

Respondentas 5 konkrečių veiksnių nenurodo, iš dalies dėl to, jog jo vykdoma veikla yra tik laisvalaikio užsiėmimai. Tačiau jis pažymi, jog tam, kad veikla būtų sėkmingai vystoma, reikėtų skirti daugiau laiko. Taip pat respondento nuomone svarbu yra gausesnė potenciali rinka.

Respondentas 6 nurodo, jog: *„Visi veiksniai daro tiesioginę įtaką klubų veiklai“*. Jo nuomone, svarbūs ir gamtiniai veiksniai: *„Buriavimui reikia vėjo, šiltų oro sąlygų, snieglentėms reikia sniego“*. Kalbant apie technologinius veiksnius: *„Technologija šiandien yra pažengusi taip toli, jog net teoriškai sunku būtų tikėtis, jog tai galėtų stabdyti procesą. Kur kas realiau yra pripažinti, jog trūksta lėšų tai technologijai įsigyti. Ekstremalių sportų klubai dažniausiai savo veiklą finansuoja renginių ar mokyklų pagalba, taip pat kai kurios organizacijos užsiima įrangos prekyba.“* Vis dėlto, kaip esminį sėkmingo vystymo veiksnių respondentas nurodo finansus: *„Finansiškai sėkminga įmonės veikla yra yra vienintelis būdas pasiekti geresnių rezultatų.“*

Respondentas 7 teigia, jog sėkmingą veiklos vystymą visgi labai stipriai lemia finansiniai veiksniai, o nuo klubo priklauso, kiek jie sugeba tą finansavimą gauti, rašydami projektus. Klubo atstovas pamini, kad: „*teisiniai veiksniai, įtakojantys šią veiklą Lietuvoje jau juda į priekį*“.

Kaip galima pastebėti iš apklausos rezultatų, respondentų atsakymai į šį klausimą yra gana skirtingi, tačiau dažniausiai sutinkama sėkmingos veiklos vystymo prielaida, kaip ir kitose srityse yra finansiniai ištekliai. Vieni respondentai nurodo tai kaip veiksnį, priklausantį nuo jų pačių, kitiems tai yra kliūtis, kurios jie patys bent jau kol kas negali įveikti dėl susiklosčiusios ekonominės situacijos ar nepakankamos paklausos.

Galima teigti, jog tyrimo pradžioje suformuluota hipotezė pasitvirtino, nes respondentų dažniausiai paminėtas veiklos sėkmingumo veiksnys yra finansiniai resursai, o nuo jų pačių priklausantis veiksnys – žmogiškieji ištekliai (patyrusi komanda, asmeninė patirtis, organizacijos valdymas).

3.4 Nuotykinio turizmo vystymo kliūtys

Sužinojus respondentų nuomonę apie veiksnius, leidžiančius sėkmingai vystyti nuotykinę veiklą, respondentams užduotas klausimas apie tai, kas kliudo šiai veiklai vystytis. Kaip ir galima buvo tikėtis, atsakymai yra susiję su ankstesniaisiais, tačiau šiuo atveju buvo tikimasi išsiaiškinti galimus šios srities vystymo specifinius trukdžius, pavyzdžiui, tai, jog egzistuoja rizika, tiesiogiai susijusi su šia veikla (kelionės dažnai gali būti pavojingos asmens gyvybei).

Respondentas 1 kaip pagrindines kliūtis nurodo finansinius ir teisinius veiksnius. Jiems trukdo: „*aukštas biurokratijos lygis ir valstybės investicijos į mediciną (tiksliau, pasidavimas farmacininkams), o ne sporto prevencija*.“

Respondentas 2 nurodo, jog veiklai vystyti tikrai negelbėja: „*Kaip ir minėjau, įvairūs valstybių teisiniai barjerai*.“ Kaip kliūtį respondentas taip pat nurodo darbinius bei asmeninius išipareigojimus.

Respondento 3 pateikiamos kliūtys – tai: „*Tie patys žmogiškieji veiksniai – dalyvių noras ir galimybės susiderinti dėl bendro tikslo*“. Kaip ir kiti respondentai, ji taip pat nurodo ir finansinius apribojimus.

Respondentas 4 taip pat nurodo, jog šiuo metu labiausiai trukdo finansiniai veiksniai, o kartais gamtiniai – nes kelionėms reikalingos tam tikros gamtinės ir klimatinės sąlygos, priklausomai nuo kelionės pobūdžio.

Kadangi respondento 5 atstovaujamos organizacijos vykdoma veikla turi daugiau vandens sporto pobūdį, šis atstovas nurodo ne tiek kliūtį, kiek apribojimą: „*Lietuvoje vandens sportas įgauna pagreitį, tik tiek, kad jis čia nėra ekstremalus*“ – čia atsižvelgiama į tai, kad Lietuvoje nėra gamtinių sąlygų užsiimti raftingu, kaip tai daroma, sakykime, Karelijoje.

Respondento 6 nurodomas pagrindinis trukdis: „*Lietuvoje sunkiai įsibėgėjanti rėmimo kultūra labai trukdo ekstremaliems sportams progresuoti.*“ Jis taip pat pažymi, kad net kaimyninėse šalyse ši kultūra yra gerokai labiau pažengusi į priekį. Kita pateikiama kliūtis – teisiniai aspektai: „*Jokie palankūs politiniai sprendimai nėra ir artimiausiu metu turbūt dar nebus priimami be lobizmo, pažinčių ir visų kitų legalių ir nelegalių būdų.*“ Respondentas prideda, jog neskaidri politika trukdo bet kokiam verslui ir bet kokiai rinkai. „*Įvertinus ekstremalių sportų rinkos dydį, natūralu, kad ši neigiama įtaka daro nemenką žalą šių sportų vystymuisi*“.

Respondentas 7 teigia, kad pagrindinis trukdis veikloje yra žmonių kaita. „*Per ketverius metus susiformavo komanda, kuri buvo patyrusi ir efektyviai veikianti. Kai prieš dvejus metus visi išsibarstė kas sau, teko burti naują komandą ir investuoti į ją iš naujo, o tai atsiliepia veiklos kokybei.*“

Aptarus respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, kad organizuojant alternatyvų turizmą, kuris savo prigimtimi nėra komercinis, vienaip ar kitaip susiduriama su finansinėmis problemomis, kurios dažniausiai kyla dėl nepakankamo rėmimo. Vystyti nuotykinį turizmą taip pat trukdo nepakankama valstybės parama, kalbant apie teisinę bazę bei palankius politinius sprendimus. Dauguma respondentų pažymi, kad Lietuvoje veiklą kartais apriboja ir gamtinės bei klimatinės sąlygos. Respondentas 3 ir respondentas 7 pažymėjo, kad svarbiausia yra žmogiškieji veiksniai – susiduriama su komandos narių kaita ar nepakankamu gebėjimu tarpusavyje prisiderinti.

Tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė, kad labiausiai organizatoriams trukdo finansinių išteklių trūkumas, su veikla susijusi rizika bei nepakankamas marketingo naudojimas. Ši hipotezė pasiteisino tik iš dalies, kadangi finansų trūkumas buvo nurodytas kaip esminis kliudantis veiksnys, tačiau apie marketingo nenaudojimą užsiminta nebuvo, o apie riziką, susijusią su veikla buvo kalbama tik netiesiogiai (buvo paminėtas nepakankamas dėmesys sporto prevencijai, bei darbiniai ir asmeniniai įsipareigojimai).

Respondentams taip pat buvo pateiktas klausimas apie jų veiklos silpnąsias puses, siekiant sužinoti apie specifines kliūtis, kurios atsiranda būtent šioje srityje.

Respondentas 1 kaip pagrindinę veiklos silpnąbę pateikia finansų pritraukimo problemą. „*Jaunai organizacijai gauti visišką finansavimą savo projektams yra praktiškai lygios nuliui*“.

Respondentas 2, kaip kliūtis veiklai pateikęs teisinius barjerus, nėra įsitikinęs, ką šioje veikloje galėtų pavadinti silpnąja puse: „*Kol kas nepasitaikė kažko tokio, ko nebūtų pavykę suderinti*“.

Respondentas 3 taip pat konkrečių silpnųjų pusių neišskyrė, paminėjęs, jog trukdžiai yra finansiniai ir žmogiškieji, ne itin besiskiriantys nuo kitų veiklos sričių.

Respondentas 4 teigia, jog organizacijos silpnybė yra neefektyvi reklama, o taip pat: „*galbūt trūkumas patyrusių vedlių į kalnus*“.

Respondentas 5, kaip pagrindinę veiklos silpnybę paminėjo mažą turistų procentą, besirenkantį tokio pobūdžio poilsį.

Respondento 6 teigimu, kaip nurodyta atsakyme į anksčiau užduotą klausimą, pagrindinė veiklos silpnybė yra nepakankama rėmimo kultūra šalyje, o tai savo ruožtu lemia finansinius sunkumus.

Apibendrintai galima teigti, kad pagrindinė specifinė veiklos problema yra tai, jog yra labai sudėtinga pritraukti finansavimą. Šalia to, labai svarbu, kad komanda būtų nesusikaldžiusi, ne per dažnai kintanti ir veiktų išvien. Kitų specifinių veiklos silpnųjų respondentai neatskleidė.

3.5 Nuotykinio turizmo veiklos priemonių tobulinimo galimybės

Ištyrus nuotykinės veiklos sėkmingumą lemiančius veiksnius ir trukdžius, toliau tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, ką organizacijų atstovai planuoja arba norėtų įgyvendinti vardan geresnio veiklos vystymo.

Respondentas 1 numato: „*Suinteresuotų aktyvistų ratui rengti varžybas, mokymus, žygius, keliones*.“ Šios organizacijos atstovas taip pat mano, jog naudinga būtų ieškoti naujų aktyvių narių – šis respondentas jau anksčiau minėjo, jog siekia veiklos masiškumo. Jis taip pat planuoja: „*Tobulintis ir kelti meistriškumo lygį individualiai bei kaip komanda*.“

Kadangi klausimas buvo suformuluotas taip, kad jame skambėjo frazė „paslaugų tobulinimas“, respondentas 2 iškart patikino, kad paslaugų jie neteikia – tai yra, šis klubas vienija entuziastus, o ne naujų atrakcijų besivaikančius pasiturinčius asmenis. Tačiau respondentas pažymėjo, kad: „*Nuolat investuojame į asmeninę įrangą bei treniruotes*.“

Respondentas 3 yra linkęs: „*investuoti į save (mokymai, treniruotės), naują tobulesnę įrangą, įtraukti daugiau besidominčių bendraminčių*.“ Šios organizacijos atstovas taip pat mano, kad galima tobulinti teikiamas paslaugas viešinant savo veiklą, teikiant veiklos ataskaitas ir aprašymus.

Respondento 4 nuomone, tobulinti paslaugas padėtų teisingai suburta komanda. Be to, jo manymu, naudinga būtų: „*investuoti į teisingai nukreiptą reklamą*“.

Respondentas 5 kol kas neturi planų nieko keisti ir tobulinti veikloje, nes: „*tai yra šalutinė veikla, susijusi su poilsiu*“.

Respondentas 6 teigia, kad augančioje organizacijoje visi pokyčiai ateina natūraliai, įsigyjama daugiau geresnės įrangos, plečiasi komanda. „*Deja, Lietuvoje nėra gerų sąlygų mokyti komandą*.“ Jis teigia, kad lietuviška mokymo metodologija yra dar tik kuriama. Taip pat respondentas pažymi, kad egzistuoja pasaulinės mokymo programos, kurios galėtų padėti tobulinti paslaugų kokybę, tačiau jos esančios labai brangios.

Respondentas 7 pažymi, jog pats svarbiausias klubo tikslas bent jau šiuo metu yra investuoti į komandos apmokymą ir patirtį bendradarbiaujant tarpusavyje, o taip pat paruošti naują lyderį.

Apibendrinant respondentų atsakymus galima teigti, kad būdai tobulinti nuotykinio turizmo paslaugų kokybę skirtingose organizacijos yra skirtingi, kai kurie jų priklauso tik nuo pačių organizatorių, kiti – nuo aplinkos, kurios negalima įtakoti. Galima pastebėti ir tai, kad vienu organizacijų atstovai pateikia tas aplinkybes, kurias jie gali tobulinti patys, o kiti išskiria tas sąlygas, kurios trukdo veiklos tobulinimui.

Tyrimo pradžioje išsikelta hipotezė, jog organizacijų atstovai turi galimybę tobulinti savo įgūdžius ir tikėtis, jog didės atsiperkamumas. Ši hipotezė pasitvirtino iš dalies, nes iš tiesų dauguma respondentų siekia investuoti į savo patirtį ir įgūdžius, o taip pat į įrangą.

3.6 Nuotykinio turizmo organizacijų veiklos reklamavimo būdai

Siekiant išsiaiškinti, kokias galimybes vystytis nuotykinis turizmas turi ateityje, svarbu sužinoti, ir kokiais būdais ši veikla dabar yra remiama, kokiais galėtų būti remiama ir kokie yra efektyviausi šios veiklos rėmimo būdai. Darant prielaidą, jog populiariausia rėmimo priemonė šioje srityje yra reklama, respondentų klausiama, kokiais būdais jie reklamuoja savo veiklą.

Respondentas 1 teigia, jog jie reklamuoja savo veiklą dalyvaudami varžybose, renginiuose, o taip pat: „*per internetą skleidžiame informaciją apie keliones, žygius, pasiekimus*.“

Respondentas 2 atsako, jog specialiai veiklos nesistengia reklamuoti (reikia turėti omenyje visiškai nekomercinį šio klubo pobūdį). Tačiau: „*Turim savo svetainę, kur besidomintys gali rasti*

informacijos.“ Šios organizacijos atstovo teigimu, kartas nuo karto klubo nariai publikuoja kelionių apybraižas. O taip pat: „Kartais nuo karto sudalyvaujam Lietuvos ryto televizijos laidoje „Teritorija“.“

Respondentas 3 teigia, jog savo klubą reklamuoja: „Teikdami videomedžiagą televizijos laidai, publikuodami filmukus iš organizuotų žygių ir renginių internete bei turėdami savo internetinę svetainę.“ Taip pat šis klubas mažu tiražu leidžia savo kalendorių.

Respondentas 4 neišskiria konkrečių reklamavimo būdų, teigia, jog reklamuojasi: „įvairiais būdais, kokie tik įmanomi Lietuvoje.“ Tačiau agentūros atstovas pažymi, jog tokiam reklamavimuisi, kokio jie siekia, labai trūksta lėšų.

Respondentas 5 kaip pagrindinį reklamos būdą pamini savo tinklapį. O taip pat: „šiek tiek per Google bandėme, šiek tiek skrajučių išdalinom parodų metu.“ Šis respondentas pažymi, jog gera reklama taip pat yra atsiliepimai iš keliavusiųjų.

Respondento 6 atstovaujamas klubas reklamuojasi internetiniame tinklapyje, organizuodami renginius, taip pat per partnerius.

Respondentas 7 teigia, jog šiuo metu esantis tam tikras sąstingis, kuris sietinas ne tik su ekonomine padėtimi, bet ir dabartinės komandos parengimo lygiu. „Savo auksiniais laikais, kai rengdavome didesnio masto projektus, reklamavomės labai gausiai – pristatydavome savo veiklą specializuotose parodose, tinklapyje, TIC'uose, bendradarbiaudavome su mokyklomis, rengdavome veiklos pristatymus moksleiviams“. Šiuo metu pagrindinis rėmimo būdas – tai asmeninis pardavimas.

Apibendrinant respondentų atsakymus, galima teigti, kad visų respondentų atstovaujamos organizacijos turi savo tinklapius, kurių galimybes jie pilnai išnaudoja platindami informaciją apie rengiamas ir jau surengtas keliones bei išpūdžius. Šis būdas yra tikslingas, nes alternatyvaus poilsio mėgėjai dažnai informacijos ieškosi patys, o radę tinklapį, jie gauna visą informaciją ir dar daugybę nuorodų. Kiti specifiniai reklamavimosi būdai yra individualūs, tačiau taip pat pažymėtini televizijos reportažai apie keliones, bei veiklos pristatymai kitais būdais. Tyrimo pradžioje suformuluota hipotezė pasitvirtino.

3.7 Nuotykinio turizmo organizacijų tarpusavio palyginimas

Respondentams pateiktas klausimas apie jų organizacijos pranašumus lyginant su kitomis panašia veikla užsiimančiomis organizacijomis. Šiuo klausimu siekiama išsiaiškinti, kodėl, respondentų nuomone, būtent jų organizacija turi perspektyvas išsilaikyti ir vystytis, ir kokie veiksniai tai lemia.

Respondentas 1 teigia, jog jų klubas yra atviras visiems aktyviems žmonėms. Be to šis klubas: „*organizuoja kitokius žygius ir keliones.*“ Kitaip tariant, šio klubo koncepcija iš esmės yra vieninga ir originali.

Respondento 2 atstovaujamas klubas vienija entuziastus ir nesiekia ypatingo išskirtinumo – jų veikla vystysis tol, kol bus besidominčiųjų. O visa tai, kas susiję konkrečiai su veikla, jo teigimu, lyginant su kitomis organizacijomis: „*įranga panaši, o patirtis yra dalykas asmeninis.*“

Respondentas 3 kaip pranašumą nurodo tai, jog klubas nėra orientuotas į komerciją: „*pelnas nėra tikslas.*“ Kitas šio klubo privalumas yra tai, jog klubo nariai nėra siaurai specializuoti tam tikrai aktyviai veiklai: „*esame atviri įvairaus pobūdžio nuotykinėms kelionėms.*“ Nors, respondento teigimu, dažniausiai organizuojamos kelionės vandeniui, tačiau jie taip pat sėkmingai jas derina ir su kitokio pobūdžio veikla: „*kelionėmis pėsčiomis, arkliais, dviračiais ir net automobiliais.*“

Respondentas 4 teigia, jog jų pranašumas yra asmeninis bendravimas su klientu ir tiksli informacija jam. Kitas privalumas: „*geri gidai ir vadovai.*“

Respondentas 5 konkrečių pranašumų nenurodo, nes: „*rimtai pralenkti konkurentus neturėjome planų.*“

Respondentas 6 taip pat pranašumų nenurodo.

Respondentas 7 teigia, jog esant dabartinei situacijai, minėtai ankstesniame atsakyme, konkrečius pranašumus sunkoka išskirti. Tačiau prisimenant ankstesnius laikus, klubas turėjo keletą pranašumų: „*buvome kai kurių idėjų bei projektų pradininkai, tačiau, deja, jų neteko iki galo išvystyti.*“

Apibendrinant respondentų atsakymus, galima teigti, jog išskirtiniais pranašumais dauguma organizacijų pasigirti negali, iš dalies dėl nekomercinio savo veiklos pobūdžio. Šioms organizacijoms svarbu išlikti ir vystyti veiklą ne konkuruojant, bet bendradarbiaujant, todėl ir pralenkti kitas organizacijas jie nemato reikalo. Organizacijų pranašumai pažymėtini nebent tokie, kad jie pirmieji įgyvendina tam tikrus projektus, ir jeigu jie prigyja, organizacijos veikla toliau plečiasi ir tobulėja.

3.8 Nuotykinio turizmo vystymo perspektyvos

Užbaigiant tyrimą, respondentams buvo užduotas klausimas apie tai, kokią savo vykdomos veiklos viziją jie turi artimiausiems penkeriems metams. Šis klausimas iš esmės susijęs su tyrimo tema ir juo siekiama iširti nuotykinio turizmo organizatorių nuomonę apie tai, kaip jie mato savo sritį ir savo organizaciją ateityje. Penkerių metų laikotarpis pasirinktas kaip optimalus, nes nurodo tolimesnę

perspektyvą, bet pakankamai artimą, kad būtų galima bent iš dalies numatyti ateities aplinkybes (ypač turint omenyje, kad alternatyvus turizmas Lietuvoje dar tik įsibėgėja).

Respondentas 1 teigia, jog: „*Vieningos deklaruojamos vizijos klubas kol kas neturi.*“ Taip pat jis pažymi, kad tai didelis organizacijos trūkumas, kurį klubo nariai tikisi išspręsti netolimoje ateityje.

Respondentas 2 tikisi, jog ateityje vandens turizmas sparčiai populiarės, o svarbiausia, šio respondento atstovaujamai organizacijai aktualu, kad iš bendros keliautojų masės išskiltų tikrieji turistai, kurie yra: „*mylintys ir saugantys gamtą, norintys pažinti, keliauti ir atrasti.*“ Taip pat ši organizacija tikisi toliau tobulinti įrangą bei kelti kvalifikaciją.

Respondentas 3 tikisi, kad populiarės pati sritis, o taip pat kad klubas savo ruožtu įsigys geresnės įrangos bei įgaus vertingos patirties.

Respondentas 4 norėtų savo veikloje matyti kuo daugiau įvairenybių, tai yra, organizuoti kalnų žygius ne tik Europoje, rengti nuotykinės kelionės ir Lietuvoje. Taip pat respondentas teigia, jog norėtų įgyti tobulesnio inventoriaus bei kelti vadovų kvalifikaciją.

Respondentas 5 teigia, jog daug kas priklausys nuo lietuvių požiūrio į ekstremalų poilsį. Jeigu, jo teigimu, šis požiūris pasikeis, arba, kitaip tariant didės entuziastų skaičius: „*manau, kad mėginsim šią veiklą vystyti labiau, nei tai darėme iki šiol.*“

Respondentas 6 siekia kuo daugiau keliauti ir: „*pasisemti tarptautinės patirties, o tada ir bus aišku, kokia situacija rinkoje ir ką galima padaryti.*“ Klubas atstovas tikisi, kad per ateinančius kelis metus pagerės ekonominė situacija ir tai turės teigiamos įtakos šakos vystymui.

Respondentas 7 teigia, jog mato ateityje ne tik gausėjant ir atsirandant įvairių naujų nuotykinio potyrių ir veiklų, tačiau numato taip pat ir tai, kad plėsis laipiojimo sritis, nes esamu momentu yra rengiamos laipiojimo sienos, padedančios rengtis tikrajam sportui. Taip pat respondentas teigia, kad: „*jeigu teisinė bazė bus palanki, veikla gali įgauti masiškesnį pobūdį.*“ Klubas siekiamybė taip pat yra komandos narių veiklos apmokestinimas, su tikslu, kad komanda kuo ilgiau išliktų vieninga.

Apibendrinant respondentų atsakymus, galima daryti išvadą, kad, nors dauguma jų, kaip sėkmingos veiklos vystymo garantus nurodė finansus ir rėmimą, ateityje jie tikisi daugiau nuotykinio turizmo entuziastų dėmesio. Pripažindami, jog sritis yra alternatyvi ir jog jie neprieštarauja dėl tokio šakos pobūdžio, vis dėlto dauguma respondentų siekia gausesnio bendraminčių būrio ir susidomėjimo. Tačiau, savaime suprantama, šioms organizacijoms aktualu ir tai, kad tų entuziastų ne tik būtų daug, bet kad jie būtų iš tiesų suinteresuoti užsiimti konkrečia veikla bei iniciatyvūs ir, cituojant respondentus: „tikrieji turistai“.

IŠVADOS

1. Turizmas bendriausia reikšme turėtų būti siejamas su poilsine veikla, kuomet paliekama nuolatinė gyvenamoji vieta bent 24 valandoms. Turistinė veikla taip pat turėtų būti siejama su aplinkos pažinimu, o jos tikslas neturėtų būti samdoma veikla.
2. Nuotykinis turizmas yra viena iš alternatyvaus turizmo šakų, turinčių sąsajas su kitomis nišinio turizmo formomis. Nuotykinio turizmo samprata labiausiai išryškėja vertinant aktyvųjį, ekstremalųjį bei ekoturizmą.
3. Nuotykinio turizmo sąvoka yra gana sunkiai apibrėžiama, nes smarkiai priklauso nuo keliautojo lūkesčių iš nuotykių, tačiau pagrindiniai nuotykinės veiklos elementai turėtų būti: sąlytis su gamta, išėjimas iš įprasto komforto zonos bei fizinė veikla su tam tikru laipsniu asmeninės rizikos. Nuotykinis turizmas gali būti skirstomas į „lengvąjį“ bei „sunkųjį“, o taip pat pagal rizikos faktorių: orą, vandenį bei žemę/greitį.
4. Nuotykinės veiklos, kaip verslo, vystymas apima keletą aspektų, paverčiančių šią veiklą viena atsakingiausių sričių, reikalaujančių itin daug profesionalumo. Tai viena iš priežasčių, kodėl Lietuvoje šios srities vystymu daugeliu atvejų užsiima tik ekstremalaus sporto entuziastų klubai.
5. Lietuvoje pakankamai aktyviai vystoma nuotykinė veikla, tačiau ji nėra aiškiai apibrėžta ir ją vystančios organizacijos yra labai skirtingo pobūdžio. Dėl šios priežasties skirtingose organizacijose skiriasi ir pačios veiklos pobūdis, ir organizatorių požiūris į ją.
6. Pagrindinės kliūtys, stabdančios efektyvų nuotykinės veiklos vystymą yra susijusios su srities alternatyviu pobūdžiu. Tai lemia, jog paramą ir finansavimą organizacijos turi susirasti tik savom jėgom ir pagal savo išmanymą, nes teisiškai Lietuvoje konkrečiai nuotykinio turizmo sritis dar nėra deklaruojama.
7. Organizatoriai nurodo, jog vis dar nėra pakankamai daug besidominčių nuotykinio turizmu, kad būtų galima vystyti šią veiklą masiškai; kita vertus, vienokią ar kitokią nuotykinę veiklą praktikuojančių klubų Lietuvoje yra įsikūrę labai daug (pagal LKS, *Xteam* ir LTIS duomenis), o jų narių gretos po truputį vis didėja.
8. Apklausa rodo, kad nuotykinės turistinės veiklos organizavimas reikalauja nuolatinio tobulėjimo – tiek asmeniškai, kaupiant patirtį, keliant kvalifikaciją, tiek kaip komandos, tiek investuojant į įrangą.
9. Kadangi ši veikla dar kurį laiką nebus vystoma masiškai, jos reklamavimo būdai turi būti specifiniai – orientuoti į siaurą tikslinę auditoriją ir suteikiant jiems išsamią informaciją.

MALECKAITĖ, Justė. (2010) *The Possibilities of Developing Adventure Tourism in Lithuania*. BA Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University, 58 p.

SUMMARY

Ever since the 80'ties, adventure tourism has been developed in Lithuania as much as all around the world, especially the West. The kind of adventure tourism that exists in Lithuania is called in different ways and does not always correspond to the English concept of adventure tourism. This is the consequence of several factors - that is mostly because the adventure tourism in Lithuania is being developed in a non-commercial way. Also it should be noticed that Lithuanian clubs and associations mostly develop exclusively such types of sports and activities that apply to lithuanian climate and nature – orienteering, aviation, trekking, riding, kitesurfing and other.

The essence of successful development of outdoor activities is gathering a qualified and enthusiastic team and having sufficient financial resources. In order to do that, it is important to determine a clear definition of adventure tourism and its policy in Lithuania. Although this alternative type of tourism is practiced increasingly in Lithuania, the definition itself remains vague.

The aim of the research was to examine the possibilities of developing adventure tourism in Lithuania. The leaders of different kinds of organizations that practice adventure tourism were interviewed. According to the results of the interviews various types of outdoor activities are highly practiced in Lithuania, mostly by non-commercial clubs. Respondents say that an experienced and concerned team is vital for developing adventure tourism, and another important condition is either private or institutional financial support. However, they have one more major expectation – that is to form a new generation of “pure tourists”, who respect and preserve natural resources. Therefore, some clubs of the young tourists practice outdoor activities as a mean of informal education.

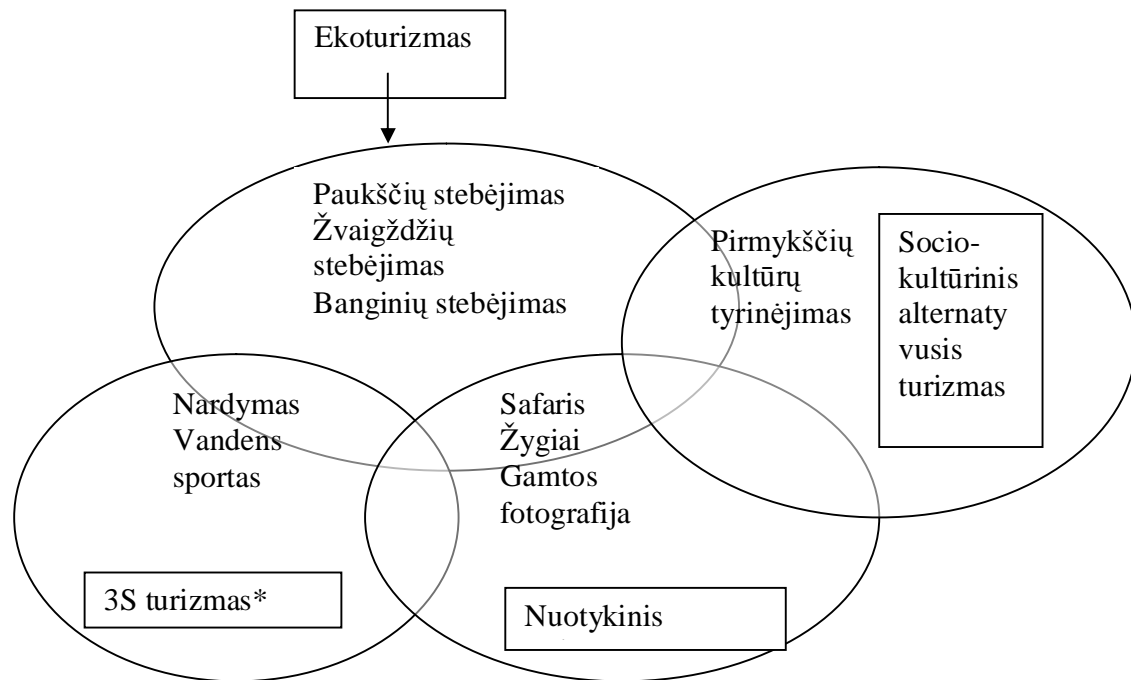
LITERATŪRA

1. Grecevičius P. *Et al.* 2002. *Turizmas. Vadovėlis*. Kauno kolegija, Klaipėdos Universitetas.
2. Shaw G., Williams A.M. 2004. *Tourism and Tourism Spaces*. London: Routledge SAGE Publications.
3. Burns, P.M. 1999. *An Introduction to Tourism and Anthropology*. London; New York.
4. Holden, A. 2006. *Tourism Studies and the Social Sciences*. New York: Routledge.
5. Novelli, M. 2005. *Niche Tourism*. Oxford.
6. Theobald, W.F. 1998. *Global Tourism*. Oxford.
7. Yeoman, I. 2008. *Tomorrow's Tourist: Scenarios and Trends*. Oxford.
8. Weaver, B.D. 2006. *Tourism Management*. Milton.
9. Kardelis, K. 2002. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
10. Luobikienė, I. 2002. *Sociologinių tyrimų metodika*. Kaunas.
11. Buckley, R. 2006. *Adventure Tourism*. CAB International.
12. Swarbrooke, J. et al. 2003. *Adventure Tourism*. Oxford.
13. British Columbia. *Adventure tourism*. 2008. Prieiga per internetą: <<http://ilmbwww.gov.bc.ca>>.
14. Asociacija sporto klubas "Saltas". 2008. *Aktyvios pramogos*. Prieiga per internetą: <www.xteam.lt>.
15. Agriculture and Food Development Authority. 2007. *Adventure tourism*. Prieiga per internetą: <<http://www.teagasc.ie/search/Default.aspx?searchVal=adventure%20tourism>>.
16. Kauno oreivių klubas „Antis“. 2008. *Kauno oreivių klubas*. Prieiga per internetą: <<http://www.oreiviai.lt/skrydis-oro-balionu.html>>.
17. VšĮ „Oreivystės centras“. 2009. *Skrydžiai oro balionais*. Prieiga per internetą: <www.oreivystescentras.lt>.
18. VšĮ „Ekstremalus sportas“. 2009. *Jėgos aitvarai*. Prieiga per internetą: <<http://www.extreme-sports.lt/pages/jegos-aitvarai.php>>.
19. Kaitai.lt (IKO grupės narys). 2008. *Kaitavimo mokykla*. Prieiga per internetą: <<http://www.kaitai.lt/MOKYKLA.aspx>>.
20. Skraidymo mokykla „Arcus“. 2006. *Parasparniai*. Prieiga per internetą: <http://www.paragliding.lt/index.php?option=com_content&task=view&id=6&Itemid=27>.
21. Septyni sezonai. 2009. *Turizmo gidas*. Prieiga per internetą: <<http://www.7seasons.lt/?subgrupe=26>>.

22. Kauno aeroklubas. 2009. *Apžvalginiai, parodomieji, akrobatiniai skrydžiai*. Prieiga per internetą: <<http://www.aerokaunas.lt/paslaugos/>>.
23. Wikipedia. 2009. *Adventure tourism. Surfing. Paragliding. Trail riding. Rafting. Hot air ballooning. Safari*. Prieiga per internetą: <www.wikipedia.org>.
24. Baidarių nuoma. 2009. *Maršrutai, paslaugos*. Prieiga per internetą: <www.baidares.lt>.
25. LOSF. 2009. *Orientacinis sportas Lietuvoje*. Prieiga per internetą: <<http://www.losf.lt/index.php?page=lt/istorija>>.
26. Lietuvos aeroklubas. 2006. *Istorija*. Prieiga per internetą: <<http://www.aeroclub.lt/lt/index.php?psl=istorija-2>>.
27. LTIS. 2010. *Turistų klubai*. Prieiga per internetą: <www.turistas.lt/turistu_klubai.html?Itemid=116>.
28. 4 stichijos. *Kelionės ir ekspedicijos*. Prieiga per internetą: <<http://www.4stichijos.lt/travel.php>>.

1 PRIEDAS

Nuotykinio turizmo sąveika su kitomis alternatyvaus turizmo rūšimis

*Šaltinis: Weaver (2006)

---

* Angliška sąvoka „3S“ – *sun, sea, sand* (saulė, jūra, smėlis); 3S turizmo sąvoka implikuoja paplūdimio atrakcijų atostogas.